

ISSN 1848-4387

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO

**ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU**

Simpozij
**XI. MEDITERANSKI
KORIJENI FILOZOFIJE**

Split, Hrvatska, 6. – 8. travnja 2017.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Poljana kraljice Jelene 1/III

Symposium
**XI MEDITERRANEAN
ROOTS OF PHILOSOPHY**

Split, Croatia, April 6 – 8, 2017

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split
Poljana kraljice Jelene 1/III

Organizatori

Hrvatsko filozofsko društvo
Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Organizacijski odbor

prof. dr. sc. Mislav Kukoč, predsjednik
Anita Lunić, mag. phil., tajnica
Mira Matijević, poslovna voditeljica
prof. dr. sc. Jasna Jeličić Radonić
prof. dr. sc. Dunja Jutronić
prof. dr. sc. Luka Tomašević
izv. prof. dr. sc. Borislav Dadić
izv. prof. dr. sc. Tonći Kokić
izv. prof. dr. sc. Hrvoje Relja
doc. dr. sc. Marita Brčić Kuljiš
doc. dr. sc. Bruno Ćurko
dr. sc. Ljudevit Hanžek
Gabriela Bašić, mag. phil.
Josip Guć, mag. phil.
Antonio Kovačević

Simpozij se organizira uz potporu

Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu
Sveučilišta u Splitu
Poglavarstva grada Splita
Turističke zajednice grada Splita
Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, Split

Sadržaj / Contents

<i>Mislav Kukoč</i> , Uvod: XI. Mediteranski korijeni filozofije / Introduction: XI Mediterranean Roots of Philosophy	5
Program simpozija / Programme of the Symposium	11
Sažeci izlaganja / Paper Abstracts	19
Adresar sudionika / Addresses of the Participants	83

Uvod

Mislav Kukoč

Predsjednik Organizacijskog odbora simpozija

XI. MEDITERANSKI KORIJENI FILOZOFIJE

Hrvatsko filozofsko društvo i Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organiziraju međunarodni filozofski i interdisciplinarni simpozij *XI. Mediteranski korijeni filozofije*. Simpozij se održava od 6. do 8. travnja 2017. godine u dvorani Filozofskoga fakulteta u Splitu, smještenoj na pročelju Peristila, u središtu veličanstvene Dioklecijanove palače, spomenika nulte kategorije svjetske kulturne baštine pod zaštitom UNESCO-a, što kao ogledni primjerak mediteranske kulturne baštine savršeno korespondira s duhom i svrhom simpozija.

Mediteran je kolijevka zapadnoeuropske filozofije i znanosti koja, zajedno s također mediteranskim nasljeđem hebrejsko-kršćanske religijske tradicije, udara temelje zapadnoeuropske kulture i civilizacije. Zapadna filozofija i znanost započinje svoj povijesni razvoj početkom 6. stoljeća pr. Kr. na istočnoj obali Mediterana, u maloazijskim grčkim kolonijama Miletu i Efezu te obližnjim otocima, potom se širi do Eleje i Sicilije, da bi svoj vrhunac postigla u Ateni, jednom od središta antičkog Mediterana. Daljnji razvoj antičke filozofije, od helenizma do srednjovjekovne epohe, preko novih središta filozofske misli Aleksandrije, Antiohije, Kartage i Rima, također je sudbinski vezan za Mediteran. Stvaranje, sukobljavanje i međusobno prožimanje mediteranskih kultura, taj specifični mediteranski multikulturalizam dao je bitno obilježje daljnjem razvoju filozofije Zapada. Grčka i rimska antika, helenističko-rimsko nasljeđe, Bizant, orijentalne arapske tradicije, uz pečat nove islamske religije, stapaju se u islamsko-arapsku srednjovjekovnu filozofiju, kulturu i civilizaciju. Bizantinci su grčku filozofiju prenijeli Arapima, a oni, posredstvom križarskih ratova, preko svojih vodećih filozofa, Avicene, Averoesa i Ibn Halduna vratili Europi u njoj već zaboravljeno nasljeđe Aristotelove filozofije.

To su samo neke od početnih premisa i mogućih naputaka za tematiziranje sadržaja simpozija *Mediteranski korijeni filozofije*. Dakako, ne i jedini. Sljedeći aspekt koji ulazi u tematski okvir simpozija odnosi se na utemelje-

nje hrvatske filozofije, koja se, kako u svojim početcima, tako i u najsajnijim vrhuncima, korijeni u mediteranskom dijelu svojega višeregionalnoga kulturnog identiteta. Počam od Hermana Dalmatina preko Marka Marulića pa do Matije Vlačića Ilirika, Frane Petrića i Ruđera Boškovića, da spomenemo samo najznamenitija imena.

Treći sklop što ulazi u okvir teme simpozija odnosi se na filozofsko, ali i interdisciplinarno promišljanje specifičnosti mediteranskog multikulturalnog prostora koji je iznjedrio aktualne međucivilizacijske napetosti koje prijete globalnim sukobom civilizacija, ali i otvaraju mogućnost dijaloga i pomirenja. S tim u svezi otvaraju se pitanja i teme koje se, među ostalim, promišljaju na simpoziju:

- Utječu li mediteranski korijeni filozofije na nastanak i razvoj suvremene filozofije Mediterana?
- Filozofsko promišljanje mediteranskog multikulturalizma
- Poticaji mediteranske filozofije za utemeljenje globalnog ethosa kao pretpostavke međucivilizacijskog dijaloga
- Filozofija Mediterana kao globalizacijska paradigma

Nastavljajući tradiciju promoviranja novih izdanja tematski vezanih uz *Mediteranske korijene filozofije*, na simpoziju će ove godine biti predstavljene dvije knjige: *Etički nauk Marka Marulića* autora Davora Balića i zbirka pjesama *Diomedov vrt* pjesnika-filozofa Nikole Tadića.

Okrugli stol »Mediteranska misao Predraga Matvejevića«, kojim se zaključuju *XI. Mediteranski korijeni filozofije*, svojevrstan je *hommage* nedavno preminulom glasovitom pjesniku i misliocu Mediterana, koji je nastupio na *IV. Mediteranskim korijenima filozofije* 2010. g. s plenarnim izlaganjem pod naslovom »Kruh sveti i svjetovni na Mediteranu«. O liku i djelu jednoga od najvećih svjetskih mediteranologa na okruglom stolu govorit će Joško Božanić, Inoslav Bešker i Mislav Kukoč.

Tematski blokovi s prethodnih simpozija objavljeni su u časopisima *Filozofska istraživanja* br. 107, 116 i 137 te *Metodički ogleđi* br. 33 i 34, kao i u opsežnim zbornicima *Filozofija Mediterana*, u nakladi Hrvatskog filozofskog društva (Zagreb, 2009.), i *Mediteranski korijeni filozofije*, u nakladi Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Hrvatskog filozofskog društva (Zagreb, 2016.). U tisku je i novi broj *Filozofskih istraživanja* s tematskim blokom »Filozofija i kultura Mediterana«, koji sadrži izbor radova s jubilarnih *X. Mediteranskih korijena filozofije*, što znači da ovaj simpozij i dalje ostavlja zamjetan materijalni i duhovni trag u mediteranskom prostoru.

Introduction

Mislav Kukoč

President of the Organization Committee of the Symposium

XI MEDITERRANEAN ROOTS OF PHILOSOPHY

The Croatian Philosophical Society and the Department of Philosophy at the Faculty of Humanities and Social Science, University of Split are organizing the international and interdisciplinary symposium *XI Mediterranean Roots of Philosophy*, which will take place from April 6 to April 8, 2017 in the conference hall of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split, situated in the front of Peristil, in the center of the magnificent Diocletian's palace, a zero category monument of the global cultural heritage under the patronage of UNESCO which, as a representative piece of Mediterranean cultural heritage, suits the spirit and the purpose of the symposium perfectly.

The Mediterranean is the cradle of western philosophy and science which, together with the Mediterranean heritage of Hebrew-Christian religious tradition sets the foundations of Western European culture and civilization. Western philosophy and science begin their historical development at the start of 6th century BC on the eastern shores of the Mediterranean sea, specifically in Asia Minor, in the Greek colonies of Miletus and Ephesus and surrounding islands; they then spread to Elea and Sicily and reach their peak in Athens, one of the centers of ancient Mediterranean. Later development of ancient philosophy, from Hellenism to the medieval epoch, through new intellectual centers of Alexandria, Antioch, Carthage and Rome is also crucially related to the Mediterranean. Creation, conflict and mutual permeation of Mediterranean cultures, a distinctive Mediterranean multiculturalism gave an essential mark to the future growth of philosophy in the West. Ancient Greece and Rome, the Hellenistic-Roman heritage, Byzantine world, Oriental Arabic traditions with the mark of the new religion of Islam all blend into Muslim Arabic medieval philosophy, culture and civilization. The Byzantines introduced the Arabs to Greek philosophy, and they, through the mediation of the Crusades and the work of its lead-

ing philosophers Avicenna, Averroes and Ibn Haldun returned the forgotten legacy of Aristotelian philosophy back to Europe.

Those are only some of the initial premises and possible suggestions for the topics of the symposium *Mediterranean Roots of Philosophy*; not the only ones, of course. The next aspect relevant to the topics of the symposium refers to the foundation of Croatian philosophy which, both in its beginnings and on its zenith, has its roots in the Mediterranean part of its multiregional cultural identity. Starting with Hermann of Dalmatia, continuing through Marko Marulić and Matija Vlačić Ilirik (Matthias Flacius Illyricus), Frane Petrić (Franciscus Patricius) and Ruđer Bošković (Roger Joseph Boscovich), to mention only the most significant figures.

A third set of themes congenial to the idea of this symposium relates to the philosophical and interdisciplinary reflection of the peculiarities of the Mediterranean multicultural space which gave birth to the current intercivilizational tensions threatening to escalate into the clash of civilizations, but also open the possibility of dialogue and reconciliation. That situation naturally suggests the following set of questions and topics discussed at the symposium:

- Do the Mediterranean roots of philosophy influence the origin and development of the contemporary philosophy of the Mediterranean?
- Philosophical reflection of the Mediterranean multiculturalism
- Incentives of the Mediterranean philosophy for the establishment of global ethos as a prerequisite of intercivilizational dialogue
- Philosophy of the Mediterranean as a globalization paradigm

Continuing the tradition of promotion of new editions, thematically related to *Mediterranean Roots of Philosophy*, two books will be presented this year at the symposium: *Ethical Teaching of Marko Marulić*, by Davor Balić, and *Diomed's Garden*, by poet-philosopher Nikola Tadić.

Round table “Mediterranean thought of Predrag Matvejević”, which will close *XI Mediterranean Roots of Philosophy*, is an *homage* of a sort, for the recently deceased famous Mediterranean poet and intellectual, who participated in the *IV Mediterranean Roots of Philosophy* in 2010, with a plenary talk titled “Holy bread and secular bread on the Mediterranean”. Joško Božanić, Inoslav Beškner and Mislav Kukoč will talk about the life and work of one of the greatest world experts in the Mediterranean, at the round table.

Thematic sections from the previous symposia were published in the journals *Filozofska istraživanja* (*Philosophical Investigations*), issues 107, 116 and 137, and *Metodički Ogledi* (*Methodical Essays*) issues 33 and 34, and in voluminous collections *Philosophy of the Mediterranean*, published by Croatian Philosophical Society (Zagreb, 2009) and *Mediterranean Roots of Philosophy*, published by the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Split and Croatian Philosophical Society (Zagreb, 2016). A new issue of *Filozofska istraživanja*, with the section “Philosophy and culture of the Mediterranean”, which contains a selection of papers from jubilarly *X Mediterranean Roots of Philosophy* is in the process of release, which means that this symposium continues to leave a noticeable material and spiritual mark in the Mediterranean space.

PROGRAM / PROGRAMME

Četvrtak, 6. travnja 2017. / Thursday, April 6, 2017

9.00–9.30 **Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches**

Mislav Kukoč, predsjednik Organizacijskog odbora simpozija /
President of the Organization Committee of the Symposium

Zdravko Radman, predsjednik Hrvatskog filozofskog društva /
President of the Croatian Philosophical Society

Aleksandar Jakir, dekan Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu /
Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split

Šimun Anđelinović, rektor Sveučilišta u Splitu /
Rector of the University of Split

Pavo Barišić, ministar znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske /
Minister of Science and Education of the Republic of Croatia

9.30–9.45 **Marita Brčić Kuljiš** (Hrvatska/Croatia): Smrt multikul-
turalizma i život Mediterana / Death of Multiculturalism
and the Life of Mediterranean

9.45–10.00 **Ugo Vlasisavljević** (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Her-
zegovina): *Mare Nostrum* i transcendentno europsko
kopno / *Mare Nostrum* and the Transcendental European
Mainland

10.00–10.15 **Luka Perušić** (Hrvatska/Croatia): Čude li se još Medite-
ranci? / Do Mediterranean People Still Wonder?

10.15–10.45 *Rasprava / Discussion*

10.45–11.00 *Stanka za kavu / Coffee break*

11.00–11.15 **Slobodan Stamatović** (Hrvatska/Croatia): Pojam heleniz-
ma i povijest antičke filozofije / The Concept of Hel-
lenism and History of Ancient Philosophy

11.15–11.30 **Zoran Dimić** (Srbija/Serbia): Mediteranski karakter an-
tičke medicine / The Mediterranean Character of the An-
cient Medicine

- 11.30–11.45 **Matija Mato Škerbić** (Hrvatska/Croatia): Filozofija sporta – antički mediteranski korijeni jedne discipline / Philosophy of Sport – Ancient Mediterranean Roots of a Discipline
- 11.45–12.15 *Rasprava / Discussion*
- 12.15–12.45 *Stanka / Break*
- 12.45–13.00 **Trajce Stojanov** (Makedonija/Macedonia): Aristotelov »katolicizam« i Platonovo »pravoslavlje« – zapadni racionalizam i istočni misticizam kao ontološke diferencijacije europske kulture / Aristotle’s “Catholicism” and Plato’s “Orthodoxy” – Western Rationalism and Eastern Mysticism as Ontological Differentiation of European Culture
- 13.00–13.15 **Naida-Mihal Brandl** (Hrvatska/Croatia): Vid Haj Morpurgo: primjer židovskog identiteta u modernom mediteranskom prostoru / Vid Hai Morpurgo: the Case Study of the Jewish Identity in the Modern Mediterranean
- 13.15–13.30 **Zrinka Podhraški Čizmek** (Hrvatska/Croatia): *Translatio* Svete kuće Majke Božje: od Izraela, preko Hrvatske do Loreta / The Translation of the Holy House of Virgin Mary from Israel, through Croatia to Loreto
- 13.30–14.00 *Rasprava / Discussion*
- 14.00–16.00 *Stanka za ručak / Lunch break*
- 16.00–16.15 **Vladimir Rismondo** (Hrvatska/Croatia): Od Hegela prema antičkom žanru »gnoma«. Dijalektika u Sofoklovoj tragediji *Kralj Edip* / From Hegel to the Ancient Genre of “gnome”. Dialectical Method in Sophocle’s Tragedy *Oedipus Rex*
- 16.15–16.30 **Bernard Špoljarić** (Hrvatska/Croatia): Filozofski korijeni satire / Philosophical Origins of Satire

- 16.30–16.45 **Davor Balić** (Hrvatska/Croatia): Krleža o Boškoviću: filozof prirode i diletantski pjesnik / Krleža on Bošković: a Philosopher of Nature and a Dilettante Poet
- 16.45–17.00 **Renata Džaja** (Hrvatska/Croatia): Filozofske perspektive Krležine novele *Smrt Franje Kadavera* / Philosophical Perspectives of Krleža's Novella *Death of Franjo Kadaver*
- 17.00–17.30 *Rasprava / Discussion*
- 17.30–17.45 *Stanka za kavu / Coffee break*
- 17.45–18.00 **Krešimir Čvrljak** (Hrvatska/Croatia): Zašto mediteranski korijeni filozofije nisu svenuli u renesansnom humanizmu? / Why Did Not Mediterranean Origins of Philosophy Wither in the Renaissance Humanism?
- 18.00–18.15 **Valentina Perišić** (Hrvatska/Croatia): Stavovi Nikole Vitova Gučetića o odgoju u *Građanskim upozorenjima za upravljanje državama* / Nikola Vitov Gučetić's Attitudes Towards Education in the *Civil Warnings for State Governance*
- 18.15–18.30 **Demian Papo** (Hrvatska/Croatia): Etička obilježja članova zapovjednog lanca na brodovima u *De navigatione* Benedikta Kotruljevića / Le caratteristiche etiche dei membri della catena di comando sui navigli in *De navigatione* di Benedetto Cotrugli
- 18.30–18.45 **Jevgenij Paščenko** (Hrvatska/Croatia): Geografski faktor i problem etnogeneze Hrvata / Problems of Ethnogenesis on the Contemporary Croatian Territory
- 18.45–19.15 *Rasprava / Discussion*
- 19.15–19.30 *Stanka / Break*
- 19.30–20.00 *Predstavljanje knjiga / Presentation of publications*
- **Davor Balić**: *Etički nauk Marka Marulića*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2016.
Predstavljajući / presenters: **Mislav Kukoč & Davor Balić**

- **Nikola Tadić**: *Diomedov vrt*, Plejada, Zagreb, 2016.
Predstavljajući / presenters: **Anita Lunić & Nikola Tadić**

20.00 *Svečana večera / Gala dinner*

Petak, 7. travnja 2017. / Friday, April 7, 2017

9.00–9.15 **Bojan Blagojević** (Srbija/Serbia): Način života, terapija i politika – Nussbaum i Hadot o poukama koje možemo izvući iz antičke filozofije / Way of Life, Therapy and Politics – Nussbaum and Hadot on the Morals We Can Derive from Ancient Philosophy

9.15–9.30 **Ljudevit Fran Ježić** (Hrvatska/Croatia): Mit kao prirodna religija i izvor za filozofiranje / Myth as Natural Religion and Source for Philosophy

9.30–9.45 **Ivo Džinić** (Hrvatska/Croatia): Cassirerova teorija mita: značajke i posebnosti / Cassirer's Theory of Myth: Characteristics and Particularities

9.45–10.00 **Luka Janeš** (Hrvatska/Croatia): Anamneza klasične mediteranske *psyche* / Anamnesis of the Classical Mediterranean *psyche*

10.00–10.30 *Rasprava / Discussion*

10.30–10.45 *Stanka za kavu / Coffee break*

10.45–11.00 **Denis Karanušić** (Hrvatska/Croatia): Aristotel i Berkeley o gibanju / Aristotle and Berkeley on Motion

11.00–11.15 **Nikša Babić** (Hrvatska/Croatia): Izvori dekonstrukcije / Origins of Deconstruction

11.15–11.30 **Harvoje Potlimbrzović** (Hrvatska/Croatia): Zastupljenost matematičke logike u spisu *Samouka. Pokus pèrvi* Vatroslava Bertića / Presence of Mathematical Logic in Vatroslav Bertić's Writings *First Attempt of the Self-educated Person* (*Samouka. Pokus pèrvi*)

- 11.30–11.45 **Dino Dabro** (Hrvatska/Croatia): Sekularizacija kao pretpostavka međukulturalnog dijaloga / Secularization as a Presumption of Intercultural Dialogue
- 11.45–12.15 *Rasprava / Discussion*
- 12.15–12.45 *Stanka / Break*
- 12.45–13.00 **Tonći Kokić** (Hrvatska/Croatia): Novo stvaranje čovjeka / New Creation of Man
- 13.00–13.15 **Vesna Maričić** (Srbija/Serbia): *Homo creator versus homo materia / Homo creator versus Homo materia*
- 13.15–13.30 **Josip Markotić** (Hrvatska/Croatia): Novi antropološki i etički izazovi znanstveno-tehnološke civilizacije / New Anthropological and Ethical Challenges of Scientific and Technological Civilization
- 13.30–14.00 *Rasprava / Discussion*
- 14.00–16.00 *Stanka za ručak / Lunch break*
- 16.00–16.15 **Anita Lunić** (Hrvatska/Croatia): Prevladavanje etike u zagrebačkoj filozofiji prakse / Overcoming Ethics in the Zagreb Praxis School
- 16.15–16.30 **Saša Marinović** (Hrvatska/Croatia): Teleologija i evolucija: Aristotel i Hans Jonas u kontekstu ekološke etike / Teleology and Evolution: Aristotle and Hans Jonas in the Context of Environmental Ethics
- 16.30–16.45 **Josip Guć** (Hrvatska/Croatia): Korida između tradicije i bioetike / Bullfighting between Tradition and Bioethics
- 16.45–17.00 **Josip Mužić** (Hrvatska/Croatia): Uloga Harryja Haya u oblikovanju nove klasne borbe / Harry Hay's Role in Shaping New Class Struggle
- 17.00–17.30 *Rasprava / Discussion*
- 17.30–17.45 *Stanka za kavu / Coffee break*

17.45–18.00 **Bruno Ćurko** (Hrvatska/Croatia): Treba li nam Sokratova ostavština u suvremenom obrazovanju? / Do We Need Socrates' Heritage in Modern Education?

18.00–18.15 **Andrej Šimić** (Hrvatska/Croatia): Utopija – jedan pogled / Utopia – a View

18.15–18.30 **Enis Zebić** (Hrvatska/Croatia): Liberal u neliberalnom svijetu: slučaj Zlatka Gašparovića / Liberal in Unliberal World: the Case of Zlatko Gašparović

18.30–19.00 *Rasprava / Discussion*

19.00–19.15 *Stanka / Break*

19.15–20.15 ***Okrugli stol / Roundtable***

Meditranska misao Predraga Matvejića

Sudjeluju / Speaking

Joško Božanić, Inoslav Bešker i Mislav Kukoč

20.15. *Večera / Dinner*

Subota, 8. travnja 2017. / Saturday, April 8, 2017

9.00–16.00 Izlet u Poljica, Gata i Omiš / Excursion to Poljica, Gata and Omiš

SAŽECI IZLAGANJA /
PAPER ABSTRACTS

NIKŠA BABIĆ

Split

Izvori dekonstrukcije

Govorit će se o problematici dekonstrukcije koja je filozofiji još uvijek vidljiva samo iz Derridine konstelacije. Ona je za svoje vrijeme uspješan pokušaj političkog svrgavanja filozofske dominacije u duhovnim znanostima. Kad je se jednom ograniči na tekstualnu stvarnost koja je njena realna domena, pokazat će se kako ova kritika metafizike počiva na retoričkim regresijama koje su se stoljećima kalemile na status istine u filozofiji (od predsokratovaca do Hegela i Schopenhauera) poput: »Istina je u dubini« (Demokrit). Derrida je prvi shvatio kako ih treba početi sustavno izlagati i kako istina dekonstrukcije također mora ostati u dubini te da filozofija sama sadrži svoju dekonstrukciju. U njenoj izvedbi sustavnost mu je tada mogla dati jedino fenomenologija. To će u korijenu prouzročiti poteškoće i potaknuti nejasnoće. No, kako god bilo, budući da dekonstrukcija nije orijentalna teorija, potrebno se stalno suočavati s njenom osnovnom problematikom nastalom u polju same fenomenologije.

Origins of Deconstruction

The talk will be about deconstruction which is still known to philosophy only through Derrida's writing. In its time, deconstruction was a successful political attempt of overthrowing philosophical domination in the humanities. Once limited on textual reality, as its real domain, it can be shown how this critique of metaphysics is based on rhetorical regressions, which inoculated status of the truth in philosophy for centuries (from presocratics to Hegel or Schopenhauer), such as: "The truth is in the depth" (Democritus). Derrida was the first who understood that these rhetorical regressions should be exposed systematically and that the truth of deconstruction also has to stay in the depth, and how philosophy itself contains deconstruction. And in the practical part systematic quality could have been achieved only by phenomenology. That caused many difficulties for comprehension. Because deconstruction is not oriental theory it is necessary to constantly deal with it in the primary field of phenomenology.

DAVOR BALIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku /
Faculty of Humanities and Social Sciences,
J. J. Strossmayer University of Osijek*

Krleža o Boškoviću: filozof prirode i diletantski pjesnik

Da se Krleža o Boškoviću očitovao kao o filozofu prirode, nepobitno i najuvjerljivije potvrđuje sadržaj marginalije nastale tijekom prve polovice pedesetih godina 20. stoljeća. Ta Krležina marginalija odnosila se na natuknicu koja je o Boškoviću trebala biti otisnuta u drugom svesku *Enciklopedije Jugoslavije*. Naime, Krleži je bilo važno da u toj natuknici budu i podaci o »Naturfilozofiji Boškovićevoj«. Osim toga, Krleža je nekoliko godina ranije naglasio da je »Isusovac Bošković« bio istaknuti »matematik i atomista« (1946.), štoviše, da je bio »jedan od prvih zapadnoevropskih atomista« (1948.).

Istodobno, Krleža je upozoravao na to da je potrebno prevesti Boškovićeva djela. Prema njegovim spoznajama iz 1947. godine, Bošković je »kod nas« poznat tek »po tome što je bio O. D. I. [otac Družbe Isusove] i autor jedne diletantske Ode Prečistoj Djevici.« Pritom upozoravam da je taj stav bio uvelike uvjetovan Krležinom netrpeljivošću prema isusovcima, koja se najčešće očitovala u njegovim promišljanjima o odnosu tog crkvenog reda prema hrvatskoj književnosti: »znamo da su Isusovci spalili i iskorištili čitavu našu pučku poeziju«. Zbog toga je nastojao obezvrijediti i Boškovićevo pjesništvo, točnije pjesmu ili, kako je Krleža određuje, »astronomsku odu«, koju je Bošković, kao što danas znamo, naslovio *Virgo sine labe concepta (Djeвица bez grijeha začeta)*. O Krležinu omalovažavanju Boškovićeva pjesničkog umijeća svjedoči rečenica u tekstu *Illyricum sacrum* iz 1944. godine: »Kada Rugjer Bošković pjeva svoju astronomsku odu Prečistoj, ta je pjesma tako slaba te nije mogla biti uvrštena ni u jednu od naših antologija, uprkos svim kontrareformatorskim mjerilima naše historiografije, koja nije bila ni prestala da bude nego zlonamjerno izvrtanje istine i trajno paljenje 'poroda od tmine', od Gundulića do danas.«

Krleža on Bošković: a Philosopher of Nature and a Dilettante Poet

That Krleža regarded Bošković as a philosopher of nature is irrefutably and most convincingly confirmed by the contents of a remark made during the first half of the 1950s. That Krleža's remark referred to an entry on Bošković that should have been printed in the second volume of the *Encyclopedia of Yugoslavia*. Namely, it was of great importance to Krleža that the entry contains data on "Bošković's Natural Philosophy". Furthermore, several years earlier Krleža pointed out that "Bošković the Jesuit" was a prominent "mathematician and atomist" (1946), moreover, that he was "one of the first western European atomists" (1948).

At the same time, Krleža emphasized the need of translating Bošković's works. According to his findings from 1947, Bošković was known "by us" only for "being a F. S. J. [Father of the Society of Jesus] and an author of a dilettante Ode to the Virgin Most Pure." Thereat, one must bear in mind that the aforementioned claim was greatly conditioned by Krleža's intolerance of Jesuits, which was most often expressed in his thoughts on the relationship of that Church order towards Croatian literature: "we know that Jesuits burned and eradicated our whole folk poetry." Because of that he tried to depreciate Bošković's poetry, precisely a poem or, as Krleža defines it, an "astronomical ode" which Bošković, as we know today, entitled *Virgo sine labe concepta* (*Virgin conceived without blemish*). Krleža's disparagement of Bošković's poetic art is evidenced by a sentence in the text *Illyricum sacrum* from 1944: "When Rugjer Bošković sang his astronomical ode to the Most Pure, that poem was so poor and it could not have been included in any of our antologies, despite all of the Counter-Reformative criteria of our historiography, which was not and has not yet stopped being nothing but a malevolent distortion of truth and permanent incineration of the 'spawn of darkness', from Gundulić until today."

BOJAN BLAGOJEVIĆ

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu /
Faculty of Philosophy, University of Niš*

Način života, terapija i politika – Nussbaum i Hadot o poukama koje možemo izvući iz antičke filozofije

U ovom izlaganju ćemo se baviti radom Marthe Nussbaum i Pierrea Hadota, tj. njihovim prikazom načina na koji praktički aspekti antičke filozofije mogu oblikovati (ili već oblikuju) razne dimenzije suvremenog postojanja: Hadot se primarno koncentrira na osobnu egzistenciju pojedinaca (u svojoj koncepciji filozofije kao »načina života«), dok se Nussbaumova koncentrira kako na pojedinca (govoreći o filozofiji kao terapiji, polazeći od koncepcije teorije i prakse u helenističkoj filozofiji), tako i na interpersonalne, obrazovne, političke probleme suvremenog života (u svojoj koncepciji sokratskog modela obrazovanja, aristotelovskog viđenja ljudskog dobra nasuprot platonovskom, političkog značaja emocija itd).

Povezanost interesa ovo dvoje mislilaca, okrenutost istovremeno k antičkim korijenima filozofije i k suvremenim problemima ukazuje da bavljenje antičkom filozofijom, pored povijesnog značaja, može itekako iznjedrili žive rezultate, relevantne za suvremenost. Pokušat ćemo povezivanjem i sučeljavanjem mišljenja Nussbaumove i Hadota rasvijetliti neke od linija antičkih utjecaja na današnje koncepcije individualnosti, obrazovanja i političkog života.

Way of Life, Therapy and Politics – Nussbaum and Hadot on the Morals we Can Derive from Ancient Philosophy

We will deal with the work of Martha Nussbaum and Pierre Hadot, i.e. their account of the way that practical aspects of ancient philosophy can form (or have already formed) various dimensions of contemporary existence: Hadot is primarily concerned with the personal existence of individuals (in his conception of philosophy as “a way of life”), while Nussbaum focuses on both the individual (speaking of philosophy as therapy, starting with the helenistic conception of theory and praxis) and the interpersonal, educational, political problems of contemporary life (in her conception of Socratic education, Aristotelian view of the human good opposed to Plato’s, the political significance of emotions etc).

The connection of interests of these two thinkers, the fact that they are turned both towards ancient roots of philosophy and to contemporary issues can well provide us with vivid results, relevant to our contemporaneity. By connecting and confronting Hadot’s and Nussbaum’s positions we will attempt to clarify some of the lines of influences of ancient philosophies on today’s conceptions of individuality, education and political life.

NAIDA-MIHAL BRANDL

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb*

Vid Haj Morpurgo: primjer židovskog identiteta u modernom mediteranskom prostoru

Vid Haj Morpurgo (1838.–1911.), jedan od vođa hrvatskoga narodnog preporoda, ilustrativan je slučaj slojevitosti židovskih identiteta u tada austrijskoj Dalmaciji, dakle svojevrsna poveznica s prastarim židovskim mediteranskim temeljima i modernom austrijskom državom.

Obitelj Morpurgo, podrijetlom iz Maribora, uspostavila je svoju trgovačku mrežu u austrijskom primorju, venecijanskoj Republici sve do Papinske države, a njezine najranije tragove nalazimo u XVIII. stoljeću.

Vid Haj rođen je u pretežno sefardskoj zajednici u Splitu kao potomak aškenaske obitelji. Odrastao je u talijanskom jezičnom izričaju tijekom židovske emancipacije u Carstvu, kada su se u Dalmaciji našla sukobljena dva nacionalna pokreta – talijanski i hrvatski. Svoje političko djelovanje započeo je kao antiaustrijski talijanski nacionalist. Suočen s dalmatinskom realnošću, gdje je većina stanovništva bila hrvatska, Morpurgo se aktivira u hrvatskom nacionalnom pokretu.

U ovom ću se izlaganju fokusirati na samog Morpurga kao primjer slojevitosti židovskih identiteta u »dugom XIX. stoljeću«. Riječ je o Židovu s bogatom religijskom edukacijom i znanjem hebrejskog jezika, istovremeno duboko uključenom u hrvatski narodni preporod, a koji je pisao do kraja života na talijanskom jeziku.

Vid Hai Morpurgo: the Case Study of the Jewish Identity in the Modern Mediterranean

Vid Hai Morpurgo (1838–1911) is an illustrative case of a Jew from Austrian Dalmatia who was one of the leaders of Croatian national revival movement. The Morpurgo family is an Ashkenazi family originally from Maribor (Marburg), whose descendants lived in the Austrian littoral, Venetian Republic, probably even in the Papal State and had an important role in trade networks at least from the 18th century in “the Venetian bay”.

Morpurgo was born in Split into an Ashkenazi merchant family in, at that time, predominantly Sephardic Jewish community of Split. He was an Italian speaking emancipated Jew in the emergence of the race between the two competing nationalisms – Italian and Croatian – in Split and Dalmatia. He started his political life as an anti-Austrian Italian nationalist before he changed his views and got involved in the movement for Croatian national revival, in majority Croatian Dalmatia.

The focus of my paper is on Morpurgo himself as a case study of multiplied Jewish identities in the long 19th century. Although deeply involved in the Croatian national revival movement, he also had excellent religious education and the knowledge of Hebrew, while preferring to speak and write in Italian language.

MARITA BRČIĆ KULJIŠ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split*

Smrt multikulturalizma i život Mediterana

Kenan Malik, u svojoj knjizi *Multiculturalism and Its Discontents*, navodi kako se multikulturalizam može shvatiti dvojako: kao živuće iskustvo različitosti i kao politički procesi koji se bave različitostima. Kada govorimo o živućem iskustvu, onda govorimo o posljedicama masovnih migracija, otvorenih granica, susretu različitih kultura, ali i otvorenim umovima. Kada govorimo o političkim procesima, onda je riječ o politikama koje nastoje institucionalizirati i upravljati razlikama. Tu je riječ, rekao bi Malik, o uspostavljanju granica – bilo fizičkih, bilo kulturnih ili pak imaginativnih.

Mediteran, u svojoj sličnosti i različitosti, upućuje na multikulturalizam živućeg iskustva različitosti. Drugačiji i poseban u odnosu na onaj politički oblikovan multikulturalizam kojeg su vodeći političari Europske unije, Angela Merkel, David Cameron i Nicolas Sarkozy, skoro pa jednoglasno, proglasili mrtvim prije nekoliko godina. Proglašavajući smrt multikulturalizma, smrt je zavladała i Mediteranom. More koje čini krvotok Mediterana postalo je more smrti. Statistika i podatci su neumoljivi. Smrt na Mediteranu postala je stalna pratnja migrantima koji se, brodovima i »brodovima« pokušavaju domoći dijela Mediterana koji pripada tako željenoj Europskoj uniji.

U ovom radu ćemo analizirati specifičnosti mediteranskog multikulturalizma u odnosu na političnost multikulturalizma Europske unije.

Death of Multiculturalism and the Life of Mediterranean

In his book *Multiculturalism and Its Discontents*, Kenan Malik claims that multiculturalism can be understood in two ways: as a living experience of dissimilarities, and as political processes that deal with dissimilarities. When talking about the living experience, we talk about consequences of mass migrations, open borders, meeting of different cultures, but also about open minds. When talking about political processes, we talk about policies that endeavor to institutionalize and manage differences. There, Malik would say, it is about setting up borders – whether physical, cultural or imaginative.

Mediterranean, in its similarity and dissimilarity, refers to multiculturalism of living experience of dissimilarity, different and specific in relation to politically designed multiculturalism, which was almost unanimously declared dead several years ago by the leading politicians of European Union, Angela Merkel, David Cameron and Nicolas Sarkozy. By declaring the death of multiculturalism, death has ruled the Mediterranean. The sea that forms the bloodstream of Mediterranean has become the sea of death. Statistics and data are inexorable. Death on Mediterranean has become a constant companion to migrants, who are, by ships and “ships“, trying to get hold of the part of Mediterranean that belongs to the coveted European Union.

In this paper, we will analyze the peculiarities of Mediterranean multiculturalism in relation to politicality of multiculturalism of the European Union.

KREŠIMIR ČVRLJAK

*Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb /
Croatian Academy of Sciences and Arts, Zagreb*

Zašto mediteranski korijeni filozofije nisu svenuli u renesansnom humanizmu?

Pomalo se duhovitom doima prispodoba povjesnika Guida Massetanija o renesansnom razdoblju. Bilo je to doba kada je republikance mila volja bila oponašati Bruta, tirane Cezara Augusta, plaćeničke kapetane Scipiona i Hanibala, a filozofe Platona i Aristotela, baš kao i literate Vergilija i Cicerona. Humanizam i renesansa doista su ono Olgiatijevo plodno proljeće, kada renesansni pojedinci obnavljaju antičke sustave, prije svega epikureizam, skepticizam i stoicizam, te usput potvrđuju tezu danskoga povjesnika filozofije Haralda Höffdinga da je razdoblje humanizma i renesanse mladenački svjež i krepko. Francesco Olgiasi slikovito predočava humanističko uskrisivanje tih sustava: antički filozofski sustavi već su sa zorom humanizma izišli iz svojih grobova. Kada su glasovitoga talijanskoga ranorenesansnoga epigrafičara i humanista Ciriaca dei Pizzicollija upitali čemu se toliko zlopati s tim mučnim poslom, odgovorio je: »Da probudim mrtve!« Bio je to proishod uskrisivanja grčko-rimskoga anticiteta. Na čelo izbijaju istaknutiji pojedinci: Francesco Filelfo, Cesare Raimondi i Lorenzo Valla kao obnovitelji epikureizma; Michel de Montaigne i još neki drugi skepticizma te Pietro Pomponazzi i Montaigneov belgijski korespondent Justus Lipsius kao obnovitelji stoicizma. Hegel na svoj način uzdiže na višu razinu odnos humanistâ prema antičkome patrimoniju, odnosno ponovnom oživljavanju antičkih učenja. Za Hegela je sve to bio stanovit prividan povratak u djetinjstvo filozofije, a zapravo je to bilo uzdignuće humanistâ iz sebe u ideju, u samosvijest. Navedeni i drugi obnovitelji, ti svojevrсни uskrisitelji antičkoga grčko-rimskog filozofskog patrimonija, renesansni su prinosnici izravnom oblikovanju renesansnoga filozofijskog mišljenja, točnije rekonstruktori anticiteta u renesansi, s jedne, i budni kustosi vlastite izvornosti, s druge strane. Njihova pak motiviranost za takve, tek prividno asinkrone rekonstrukcije odaje njihovu posvemašnju i svekoliku prožetost duhom renesanse, njihov odziv na sirenski zov za povratkom kastalijskim izvorima koji preporučaju, nadahnjuju i krijepe vlastitu izvornost.

Why did Not Mediterranean Origins of Philosophy Wither in the Renaissance Humanism?

One can say that historian Guido Massetani's comparison which concerns Renaissance era is said in the witty manner. That was the time when republicans liked nothing better than imitate Brutus, tyrants like Augustus Caesar, mercenary captains like Scipio and Hannibal, philosophers like Plato and Aristoteles, and also men of letters like Virgil and Cicero. Humanism and Renaissance are indeed that Olgiati's "fruitful spring" when individuals of the Renaissance are restoring ancient systems: first of all, Epicureanism, skepticism and Stoicism. By the way, they confirm the Harald Høffding's thesis, Danish historian of philosophy, that the period of Humanism and Renaissance is youthfully fresh and sturdy.

Francesco Olgiati picturesquely demonstrate humanistic resurrection of those systems: with the dawn of Humanism ancient philosophical systems have already risen from their graves. When famous Italian early Renaissance epigraphist and humanist Ciriaco De' Pizziccolli was asked why is he tormenting himself so much with that arduous work, he answered: "To wake up the dead!". That was the result of resurrection of Graeco-Roman antiquity. And so the very prominent individuals emerge at the front: Francesco Filelfo, Cesare Raimondi and Lorenzo Valla as restorers of Epicureanism; Michel de Montaigne and some other as restorers of skepticism, and Pietro Pomponazzi and Montaigne's Belgian correspondent Justus Lipsius as restorers of stoicism.

Hegel in his own way is elevating on the higher level relation of humanists towards ancient patrimony, that is, towards repeated revival of ancient teachings. For Hegel all that was a certain apparent return into the childhood of philosophy, but in fact, that was elevating of humanists from oneself into the idea, into the self-consciousness.

Above mentioned and other restorers, those specific resurrectionists of ancient Graeco-Roman philosophical patrimony, are Renaissance contributors to the direct formation of Renaissance philosophical thinking. To be more exact, they are restorers of antiquity in the Renaissance on

the one side and vigilant curators of their own authenticity on the other side. However, their motivation for such, only seemingly, asynchronous reconstruction reveals their absolute and complete saturation with the spirit of the Renaissance, their response to the siren call for the return to the Castalian springs which permanently revive, inspire and refresh their own authenticity.

BRUNO ĆURKO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split*

Treba li nam Sokratova ostavština u suvremenom obrazovanju?

Suvremeno obrazovanje karakteriziraju dvije stvari: IT tehnologija i lagani, ali sigurni odmak od humanističkog obrazovanja. Nikad se u obrazovanju nije ostvarila ideja Johna Deweya, a učenje za mišljenje nije postalo temeljni zadatak škole. Ipak, sve su snažnije struje u formalnom i neformalnom obrazovanju koje propagiraju razvoj kritičkog mišljenja kod djece i mladih. Među svim tim strujama i pokretima, najčešća metoda koja se upotrebljava jest sokratska metoda, odnosno sokratski dijalog. Metoda se zasniva na onome što znamo o Sokratovoj dijaloškoj metodi (ironija, majeutika, dobro usmjerena pitanja). U izlaganju ću iznijeti osnovne podatke o suvremenoj Sokratovoj metodi, prikazati koliko je uspješna u razvoju kritičkog mišljenja kod djece, koliko je rasprostranjena u svijetu, ali i koliko je možemo smatrati mediteranskom dijaloškom metodom.

Do We Need Socrates' Heritage in Modern Education?

Modern education is characterized by two things: IT technology and a slow, but certain disappearance of humanistic education. Unfortunately, John Dewey's idea of "learning to think" did not become the main task of school. However, there are more and more movements in the formal and non-formal education that promote the development of critical thinking in children and young people. Among all the movements, the most common method used is the Socratic method, or the Socratic dialogue. The method is based on what we know about Socrates dialogic method (irony, maieutics, focused questions). In this lecture I will present the fundamentals of contemporary Socrates' method. I will show how this method is successful for development of critical thinking in children, how much it is widespread in the world, but also how it can be considered as a Mediterranean dialogue method.

DINO DABRO

Split

Sekularizacija kao pretpostavka međukulturalnog dijaloga

Najraniji elementi sekularizacije u zagovaranju teorije društvenog ugovora kod Epikura, razvoj političkih teorija kod Lockeja, Diderota, Voltairea, Spinoze, Jeffersona i drugih dosegao je visok stupanj realizacije. Suvremeni politički i društveni procesi pokazuju tendenciju novih promjena. Dolazi li do desekularizacije i radikalizacije kulturno–religijskih značajki u Europi i svijetu te na međukulturalnoj poveznici »Zapada« i Bliskog Istoka? Gdje tražiti najdublje uzročno–posljedične veze u eskalaciji političko–ideoloških sukoba na globalnoj razini? U kakvom su odnosu dekristijanizacija u Europi i radikalizacija islama u pojedinim državama na Bliskom istoku? Proizlazi li taj reciprocitet iz fundamentalnih načela kršćanstva i islama? To su neka od pitanja koja ću u svom izlaganju postaviti, a nadam se, i približiti nekim odgovorima. Naposljetku, izložiti ću tezu o načelu separacije političkih i religijskih institucija kao pretpostavci plodnog i konstruktivnog međukulturalnog dijaloga.

Secularization as a Presumption of Intercultural Dialogue

Earliest elements of secularism in advocacy of social contract theories in Epicurus, development of political theories in Locke, Diderot, Voltaire, Spinoza, Jefferson and others has reached very high degree of realization. Modern political and social processes show new tendencies toward change. Is there a desecularization and radicalization of cultural and religion factors going on, in Europe, worldwide and in intercultural connection between “West” and Middle East? What are key causal relations in escalation of political and ideological conflict on global scale? How are dechristianization in Europe and radicalization of Islam in some Middle East countires related? Does that reciprocity come from fundamental principles od Christianity and Islam? Those are some questions I am going to raise in my presentation, and hopefully find some answers. Finally, I will submit a thesis about principle of separation of the political and religious institutes as presumption of fruitful and constructive intercultural dialogue.

ZORAN DIMIĆ

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu /
Faculty of Philosophy, University of Niš*

Mediterranski karakter antičke medicine

Mediterranski karakter antičke medicine očituje se u mnogo aspekata. Grčki, latinski i židovski načini liječenja obilježeni su mediteranskom kulturom, odnosno prirodom. Galen se snažno oslonio na preventivnu medicinu kao način liječenja. Umjesto pripisivanja uzroka bolesti mističnim i natprirodnim snagama prirode, Galen je naglašavao ljudsku potrebu za jednostavnom i ukusnom hranom. On je generalno bio sklon tome da uzrok bolesti traži ne samo u pacijentu, nego u njegovom okruženju (voda, tlo, zrak itd.). Autor u radu zastupa stav da se antičko razumijevanje zdravlja odnosilo na posredovanje (*medi/terraneus*) mnoštva različitih faktora. Mediteranska kultura liječenja nije bila fokusirana samo na stanje u kojem se nalaze tijelo i duh, već na specifičnu čovjekovu refleksiju na mnoštvo odnosa koje ona/on imaju prema vanjskom svijetu.

The Mediterranean Character of the Ancient Medicine

The Mediterranean character of ancient medicine is evident in many senses. The Greek, Latin and Jewish medical cures are impregnated by Mediterranean cultural and natural world. Galen relied heavily on preventive medicine as method of treatment. Rather than attributing illness to a mystical and supernatural force of nature, Galen pressed a human need for simple, flavourful food. He was generally inclined to search for the cause of illness not just in the patient itself, but in his environment (water, soil, air, etc.). Hence, I would like to claim here that the ancient understanding of the health concerned the medi(terranean)ating of the variety of agents. The Mediterranean culture of medical treatment was not only focused on the shape of the body and soul, but on the specific human reflexion about variety of the relationships she/he has towards the outside world.

RENATA DŽAJA

Osijek

**Filozofske perspektive Krležine novele
*Smrt Franje Kadavera***

Novela *Smrt Franje Kadavera* otisnuta je prvi put 1921. godine u knjizi *Hrvatska rapsodija* da bi od 1922. godine redovito bila objavljivana u zbirci novela *Hrvatski bog Mars*. Uz Franju Kadavera, postolara i crkvenog zvonara u noveli su prikazani brojni likovi koji s Kadaverom dijele sobu u bolnici za liječenje od veneričnih bolesti, a u atmosferi koju, kao što piše Ivo Vidan u *Krležijani*, »obilježuju frustracija, truljenje i nezdrava fantazija.«

Kadaver je, ponovno prema Vidanovu mišljenju, »slab i žalostan lik, odan crkvi i obitelji«, lik koji se osjeća krivim zbog svoje bolesti i lik koji zastupa sljedeći stav: »Najglavnije je da je čovjek pošten, dobar i krepostan«. Međutim, Krleža se, osim na etička obilježja koja se tiču Kadavera, usredotočio i na etička obilježja koja se tiču ostalih protagonista novele. Primjerice, Toni Jokl je »zao čovjek«, ali i onaj tko se redovito bori »za svoje filozofske principe.«

Osim etike, u noveli je zastupljena i filozofija religije koja se nerijetko isprepliće s etikom. Svjedočanstvo o zastupljenosti filozofije religije i o njezinoj povezanosti s etikom pružaju sljedeći Krležini iskazi: Kadaver je bio »dobar soldat crkve katoličke« koji je smatrao da »nam je sveta katolička dužnost« postati kreposnima. Usprkos promicanju kršćanskog svjetonazora, Kadaver je počinio samoubojstvo. No, u noveli je zastupljena i filozofija politike, što ponajprije dokazuju rasprave koje su vodili Kadaver i socijalist Mirko Krlec, zatim zabrinutost invalida Gregorića za budućnost invalidā u socijalizmu, a onda i stavovi američkog povratnika Đorđa Đuraševića o američkom razumijevanju socijalizma.

Philosophical Perspectives of Krleža's Novella *Death of Franjo Kadaver*

Novella *Death of Franjo Kadaver* was printed for the first time in 1921 in the book *Croatian Rhapsody*, and since 1922 it has regularly been published in the collection of novellas *Croatian God Mars*. Beside Franjo Kadaver, a shoemaker and a church bell-ringer, many characters who share a room with Kadaver in a hospital for venereal diseases are depicted in an atmosphere which is, as Ivo Vidan writes in *Krležijana*, “marked by frustration, decay and unhealthy fantasy.”

Kadaver is, again according to Vidan's opinion, “a character who is weak and sad, loyal to the church and to his family”, a character who finds himself guilty for his disease and a character who represents the following attitude: “The most important is for a man to be honest, good and virtuous”. However, Krleža was not only focused on Kadaver's ethical characteristics, but on the ones belonging to other protagonists of the novella as well. For example, Toni Jokl is “an evil man”, but he is also the one who regularly fights for “his own philosophical principles.”

Apart from ethics, philosophy of religion is also represented, and often intertwined with ethics in the novella. The following Krleža's statements testify of the representation of philosophy of religion and its connection to ethics: Kadaver was “a good soldier of the Catholic Church” who deemed that “it is our holy Catholic duty” to become virtuous. In spite of his promotion of the Christian worldview, Kadaver committed suicide. However, the novella contains philosophy of politics as well, what can be primarily proved by discussions led by Kadaver and the socialist Mirko Krlec, then by the invalid Gregorić's concern for the future of disabled people in socialism, and by the American returnee Đorđe Durašević's attitudes on the American understanding of socialism.

IVO DŽINIĆ

*Odjel za kulturologiju, Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku /
Department of Cultural Studies, J. J. Strossmayer University of Osijek*

Cassirerova teorija mita: značajke i posebnosti

U predavanju će se predstaviti Cassirerovo razumijevanje mita unutar njegovoga cjelokupnog projekta filozofije simboličkih formi, u kojemu se on zauzima za spoznajno–teorijsku svijest mita. Temeljna Cassirerova teza polazi od premise kako temelj teoretske spoznaje ostaje nejasan i nepotpun dokle god se primjereno ne vrednuju spoznajni potencijali i spoznajni doprinos svih simboličkih formi, pa tako i samoga mita. Njegovo tematiziranje mita i mitskog oblika mišljenja u mnogočemu je specifično u odnosu na plejadu drugih autora koji su se u 20. stoljeću bavili istim problemom mita. Među njima će se u predavanju na poseban način u obzir uzeti Bronislav Malinowski i Claude Levy-Strauss, s kojima Cassirer dijeli neke stavove, ali i pokazuje značajne specifičnosti u razumijevanju i tumačenju mita.

Cassirer's Theory of Myth: Characteristics and Particularities

The lecture presents Cassirer's understanding of myth within his overall philosophical project of symbolic forms, in which he stands for cognitive-theoretical awareness of myth. Cassirer's fundamental thesis assumes that the foundation of theoretical knowledge remains unclear and incomplete as long as cognitive potentials and cognitive contribution of all symbolic forms, including myth, are not appropriately valued. Compared to other authors of the twentieth century, who dealt with the same problem of myth, his discourse has its own particularities. Among those authors, the lecture will in a special way take into consideration Bronislav Malinowski and Claude Levy-Strauss. Although with mentioned authors Cassirer shared some views, detailed analysis shows significant specificities of his understanding and interpretation of the myth.

JOSIP GUĆ

Podstrana

Korida između tradicije i bioetike

Korida je tradicionalna priredba koja konkretno uprizoruje borbu čovjeka i bika, a simbolički pobjedu racionalnog – ljudskog nad nagonским – životinjskim. Ta izvorno mediteranska manifestacija sačinjava jedan od ključnih segmenata hispanške kulture, ali izaziva i brojna protivljenja pa se tako pitanje o opravdanju koride našlo na razmeđu tradicije i bioetičkih zahtjeva. Kao takva, ona predstavlja prikladan primjer, odnosno podlogu za propitivanje vrijednosti tradicije i čovjekove odgovornosti spram životinja. Stoga ovo izlaganje, osim iznošenja nekih bioetičkih argumenta vezanih uz problematiku, dovodi u pitanje nekritički stav o statičnosti tradicije te nudi koncept njezine izgradnje koji bi trebao biti uspješniji u pokušaju odgovora na izazove buđenja novog senzibiliteta za vrijednost života kao takvog i konkretnog života svakog bića prožetog njime.

Bullfighting between Tradition and Bioethics

Bullfighting is a traditional show that depicts a fight between a man and a bull in the literal sense, but symbolically it also represents a victory of the rational (human) over the instinctive (animal). This original Mediterranean manifestation is one of the crucial elements of the Hispanic culture, but it also causes numerous objections. Thus, the issue of justification of bullfighting found itself at the crossroads of tradition and bioethical demands. As such, it represents an appropriate example or a platform for questioning the value of tradition and human responsibility to animals. Therefore, this presentation, except for putting forward some of the bioethical arguments related to the issue, questions the uncritical understanding of tradition as a static phenomenon, and offers a concept of its construction, which should be more successful in the attempt to meet the challenges of the awakening of a new sensibility for the value of life itself and the value of life of each particular being infused by it.

LUKA JANEŠ

Zagreb

Anamneza klasične mediteranske *psyche*

U izlaganju iznosim sažet pregled razvoja mislilačke refleksije fenomena *psyche*, čiji se korijeni njedre upravo kroz geofizički prostor Mediterana u doba antičke Grčke. Upozorit ću na činjenicu da je iskonska fenomenološka percepcija psihičnosti i bitkovne »dahovnosti« psihe kroz povijest izgubila rudimentarnu analogiju s *aletheiom*, dok je njezina definicijska račva metamorfozirala u opskurantsko ruho i doživjela svojevrsnu terminološku prostituciju. S jedne strane, to se dogodilo posredstvom religijskih interpretacija psihe kao duše (*anima*) čiju suštinu predstavlja teleološka transcendencija i dualizam uma i tijela, a s druge strane, to se dogodilo posredstvom etosa egzaktnih znanosti, posebice psihologije i psihijatrije, kroz koje psiha biva percipirana i elaborirana odveć parametrizirano, dakle uskogrudno i nebioetično. Posljedice navedene refleksijske devolucije posebice se očituju pri institucionalnoj paradigmatičnosti terapijskog pristupa tretiranju psihičkih patnji bivstvujućih, pristupa koje smatram posve nefilozofičnim i telosno neadekvatnim.

Anamnesis of the Classical Mediterranean *psyche*

Through this lecture I intend to present the brief overview of the development of reflection on the phenomenon of *psyche*, whose roots are rising across the geophysical space of Mediterranean during the age of ancient Greece. I will be pointing at the fact that the origin of phenomenological perception of the psycheness of psyche has lost its rudimental analogy with *aletheia*, while its definitional fork metamorphosed into obscurant guise and its terminology was prostituted. On the one hand, the change happened through the religious interpretations of psyche as the soul (*anima*), whose essence is represented by the teleological transcendence and the mind–body duality, while on the other hand, the change happened through the ethos of exact sciences, especially psychology and psychiatry, through which the psyche is being perceived and elaborated overly quantifiably, therefore narrow-mindedly and un-bioethically. The result of this devolution of reflection is specially being noticed in the case of institutional paradigmatism of therapeutic approach to the treating of psychical suffering of the beings, an approach which I am considering to be utterly non-philosophical and inadequate in regard to the telos of the psyche.

LJUDEVIT FRAN JEŽIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb*

Mit kao prirodna religija i izvor za filozofiranje

Možemo li mitove razmatrati kao prvotnu formu religije? Ako da, kako se spram nje odnosi filozofija? Suprotavlja li joj se i isključuje li ju ili se na nju nadovezuje i prisvaja njen sadržaj?

U predavanjima o filozofiji mitologije (1842.) Schelling izvornu prirodnu religiju nalazi u ispravno shvaćenoj mitologiji, u razlici jednako spram »natprirodne« objavljene religije, kao i spram »prirodne« racionalističke religije.

Teogonijski proces u svijesti prvobitnoga čovječanstva religijski je proces, a zadaća je filozofijske religije pojmiti mitologijsku i objavljenju religiju u njihovoj istini i osebnosti, kao i realan odnos ljudske svijesti spram Boga kojemu one svjedoče.

Zapadne predodžbe o mitologiji temelje se na poznavanju antičke mitologije na prostoru Mediterana.

Myth as Natural Religion and Source for Philosophy

Can we consider myths to be a primordial form of religion? If so, how does philosophy relate to them? By way of opposition and exclusion or rather continuation and content appropriation?

In his lectures on the philosophy of mythology (1842) Schelling finds the original natural religion in mythology understood in contrast to both “supernatural” revealed religion and “natural” rationalistic religion.

The theogonic process in the consciousness of the primordial humanity is a religious process. The task of philosophical religion is to comprehend both the mythological and the revealed religion in their own truth and peculiarity, as well as to grasp the real relationship of human consciousness with God they bear witness to.

Western conceptions of mythology are based on familiarity with the mythology of Mediterranean antiquity.

DENIS KARANUŠIĆ

*Gimnazija Antuna Vrančića, Šibenik /
Antun Vrančić Gymnasium, Šibenik*

Aristotel i Berkeley o gibanju

U djelu *De motu* (1721.) George Berkeley iznosi svoj nauk o kretanju. Iako se kritički odnosi prema aristotelizmu, Berkeley svoj nauk upotpunjuje pozivanjem na Aristotela. Prvi okvir u kojem se poziva na Aristotela jest pitanje o nastajanju i nestajanju kretanja, odnosno je li kretanje vječno. Zastupa stajalište kako osjetilima zapažamo nestanak kretanja pa je prema tome i Aristotelova dvojba razjašnjena. Drugo mjesto Aristotelova navođenja jest Berkeleyev nauk o slobodnom padu teških tijela. Aristotelov nauk o prirodnom položaju svakog tijela s obzirom na pet elemenata od kojih se tijela sastoje Berkeley uzima selektivno. Odgovor na pitanje o načelu kretanja Berkeley pronalazi u umu. Um je Aristotelov prvi pokretač, nepokretljiv, nedjeljiv i bez veličine. Nakon što je utvrdio načelo kretanja, Berkeley se fokusira na narav kretanja. U ovom kontekstu Aristotelova i skolastička definicija kretanja kao *actum mobilis quatenus est mobile vel actum entis in potentia quatenus in potentia* Berkeleyu služi kao primjer nastanka nejasnoća koje zahtijevaju rasvjetljenje. Posljednje navođenje Aristotela tiče se mjesnog kretanja i odnosa apsolutnog i relativnog prostora. Kako bi istaknuo da je poimanje apsolutnog prostora nominalističko, sa značenjem jednakim pojmu ničega, Berkeley se poziva na Aristotelovo svjedočanstvo Demokritova nauka po kojem se kao načelo prostora postavlja puno i prazno. Za Berkeleyja je svako mjesto relativno, kao i svako kretanje, jer se ni jedno kretanje ne može razumjeti bez odredišta ili smjera.

Berkeleyjevo navođenje Aristotela ima za cilj odagnati nejasnoće i pojmove bez značenja kako bi objasnio kretanje u skladu s novovjekovnim shvaćanjima fizike.

Aristotle and Berkeley on Motion

In his work *De motu*, Berkeley explains his account of motion. Although Berkeley criticizes Aristotelianism, he completes his account referring to Aristotle. The first frame, in which he refers to Aristotle, is a question about formation and fading of motion, in other words the eternity of motion. Berkeley holds the view that we perceive fading of motion in view of this Aristotle's doubt is clarified. The second frame in which Berkeley quotes Aristotle's account, is about free fall of a heavy body. (Aristotle's account of a natural position of every body regarding five elements bodies consist of.) This account Berkeley takes selectively. The principle of motion, for Berkeley, is in mind and the mind is Aristotle's first immovable, indivisible mover without dimensions. After this Berkeley is focusing on nature of motion. For him, Aristotle's and scholastic definition of motion as *actum mobilis quatenus est mobile vel actum entis in potentia quatenus in potentia*, is an example of obscurity which needs to be clarified. The last citation of Aristotle concerns local movement and relation of absolute and relative space. For Berkeley absolute space has nominal value with meaning of nothing and he refers to Aristotle's testimony of Democritus account in which principle of space is set as full and empty. Every space and motion Berkeley perceives as relative, because no motion can be understood without destination or direction. Berkeley's citations of Aristotle are aimed to avoid obscurities and terms without meaning and he is using this to explain the motion according to understandings of physics in the Modern Age.

TONČI KOKIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split*

Novo stvaranje čovjeka

Znanstvene i tehnološke spoznaje o reprodukciji polako pomiču začće i rađanje čovjeka izvan sfere prirodnog. Tehnologija medicinski potpomognute oplodnje – od prvog djeteta nastalog umjetnom oplodnjom (IVF), djece troje bioloških roditelja do »najma maternice« (zamjenska majka) – prekoračuje granice prirodne reprodukcije, a u nekim slučajevima i granice »prirodne« društvene reproduktivne zajednice. Nadalje, uz predimplantacijsku genetsku dijagnostiku (PGD) sazrijeva genetska tehnologija umjetnog odabira obilježja djeteta (*designer baby*) i mogućnost stvaranja superiornih ljudi. Ovdje se mogu postaviti najmanje tri teze: umjetna reprodukcija ljudi narušava dignitet čovjeka, genetski inženjering vodit će prema rasističkom raslojavanju društva s obzirom na gensku uputu te je vjerojatan nastanak dviju ljudskih vrsta.

New Creation of Man

Scientific and technological knowledge on reproduction slowly moves human conception and procreation beyond its natural sphere. Assisted reproductive technology (ART) from the first baby made in vitro fertilization (IVF) and babies with three biological parents (third-party ART) and “womb for rent” (surrogate mothers), exceed the boundary of natural reproduction, but also in some cases the limits of “natural” social reproductive community. Furthermore, at the same time with preimplantation genetic diagnoses (PGD) arise genetic engineering with promises of technology capable to artificially select baby’s traits (designer baby) and possible creation of superior people. From the previous, it is possible to generate at least three theses: the artificial human reproduction threatens men’s dignity, genetic engineering leads towards racially stratified human society based on the genetic makeup, and there is likeness for occurrence of the two species of genus Homo.

ANITA LUNIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split*

Prevladavanje etike u zagrebačkoj filozofiji prakse

Zagrebačka filozofija prakse otvorila je nekoliko odvažnih tema na polju etike. Među njima posebno mjesto zauzima zahtjev za njenim ukidanjem, nastao na tragu Hegelove radikalne kritike Kantove etike.

Razlozi su sljedeći: nasljedovanje Hegelove kritike etike kao teorije moralnosti (moralizma); utvrđivanje nemogućnosti zasnivanja etike kao znanosti; nadilaženje diskrepancije između bitka i trebanja i nadilaženje pasivnosti koja slijedi iz Hegelove revizije Kanta; dosljedno zagovaranje Marxove teze o ozbiljenju filozofije i etabliranju nove funkcionalne antropologije. Problemi koji se pritom javljaju su opasnost ponovnog pada u moralizam i novog pada u nihilizam.

Overcoming Ethics in the Zagreb Praxis School

Zagreb Praxis School has opened a few audacious questions in the field of ethics. Among these issues a particularly important one is the demand for the abolition of ethics, originating from Hegel's radical criticism of Kant's ethics.

The reasons are following: adhering to Hegel's criticism of ethics as the theory of morality (moralism); establishing the impossibility of constituting ethics as a science; overcoming discrepancy between being and necessity and overcoming passivity resulting from Hegel's revision of Kant; consistency in advocating Marx's theory about realization of philosophy and establishment of a new functional anthropology. Challenges in this ongoing process include avoiding a relapse into moralism and a collapse into nihilism.

VESNA MARIČIĆ

Beograd

Homo creator versus homo materia

U knjizi *Zastarjelost čovjeka* Günther Anders tematizira uništenje čovječanstva od strane samog čovječanstva koje je proizvelo tehniku i nuklearnu energiju te tako našlo način da bude i kreator i materija kreacije. U podnaslovu *Interne revolucije. Homo creator i homo materia* dijela knjige koji nosi naziv *Tri industrijske revolucije*, Anders je napisao da posebnu pozornost moramo obratiti na revoluciju koja svjedoči o, po Andersovim riječima, nečuvenim prevratima koji su od čovjeka stvorili *homo creatora*, a potom je *homo creator* stvorio kategoriju *homo materia* upotrebljavajući čovjeka kao sirovinu.

Pod nazivom *homo creator* Anders podrazumijeva činjenicu da je čovjek sposoban da (od prirode) stvori proizvode koji ne spadaju u vrstu »kulturnih proizvoda«, nego u vrstu »prirode« koja se obično tretirala, metaforično, kao »druga priroda«. U krajnje nemetaforičnom smislu riječi *homo creator* stvorio je prirodne procese kojih nije bilo prije njegove intervencije.

Cilj izlaganja je upozoriti na problem tretiranja čovjeka kao *homo materie*, sirovine za proizvodnju novih proizvoda ili sredstava za proizvodnju. Na tom tragu neophodno je promisliti o sadašnjem trenutku, trenutku dominantne tehničke i tehnološke kulture koja je poprimila globalne razmjere i u tom smislu promisliti o mogućnosti razmišljanja o specifičnosti mediteranskog kulturnog prostora s aspekta globalne »umreženosti« svijeta.

Homo creator versus Homo materia

In his book, *The Outdatedness of Human Beings*, the author Günther Anders thematised the destruction of humanity by humanity itself, the same one that created technology and nuclear energy, thus finding a way to become the creator and the matter of his own creation. In the part of the book named *Three Industrial Revolutions*, under subtitle *Internal Revolutions. Homo creator and Homo materia*, Anders wrote that special attention should be paid to the revolution which testifies, according to his own words, to outrageous overturns that made *Homo creator* out of man. Later on, *Homo creator* invented *Homo materia* category, using men as raw material.

Homo creator, according to Anders, is capable of making products, using nature as a starting point, that doesn't belong to a group of "cultural products" but rather to a type of "nature", usually and metaphorically, described as "the other nature". In a manner of speaking, deprived of any metaphore whatsoever, it is stated that *Homo creator* created natural processes which hadn't existed before his intervention.

The purpose of this presentation is to put amid focus to a problem that arose from treating men as *Homo materia*, a raw material used for production of new products or resources. Following given lead, it is necessary to reconsider the present moment as a moment with dominant technical and technological culture which expanded on a global scale. In that sense, it should be considered that there is a possibility to put a specificity of Mediterranean cultural space in a perspective of globally "networked" world.

SAŠA MARINOVIĆ

Zadar

Teleologija i evolucija: Aristotel i Hans Jonas u kontekstu ekološke etike

Veliki izučavatelj svijeta i čovjeka Aristotel značajno je utjecao na smjer povijesti zapadne misli. Njegovi doprinosi u pogledu shvaćanja i objašnjavanja prirode inspiracija su mnogim filozofima i znanstvenicima godinama nakon njega. Upravo je Hans Jonas Aristotelove uvide nastojao inkorporirati u svoju filozofiju biologije kao *fundamentum inconcussum* nečega što treba postati etikom modernoga doba, naime etikom odgovornosti, a time neminovno i ekološkom etikom. Rad tako nastoji dati pregled Aristotelovih i Jonasovih ideja i teži ih, posredstvom suvremenih filozofskih uvida, detektirati unutar ekološke etike.

Teleology and Evolution: Aristotle and Hans Jonas in the Context of Environmental Ethics

A great scholar of the world and man – Aristotle, had significantly influenced the course of the history of the Western thought. His contributions in terms of understanding and explaining the nature are an inspiration to many philosophers and scientists for years after him. It was Hans Jonas who had sought to incorporate Aristotle's insights into his own philosophy of the biology as a *fundamentum inconcussum* of something that ought to become the ethics of the modern age, hence, the ethics of responsibility, and therefore inevitably, the environmental ethics. This work seeks to provide an overview of the ideas of Aristotle and Hans Jonas and aims to, by means of the contemporary philosophical insights, detect them within the environmental ethics.

JOSIP MARKOTIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište / Catholic University of Croatia

Novi antropološki i etički izazovi znanstveno-tehnološke civilizacije

Sve brži biotehnološki i biomedicinski razvoj suvremene civilizacije, koju s pravom možemo definirati znanstveno-tehnološkom, otvara nam nove spoznaje i mogućnosti koje do sada nismo mogli ni naslutiti. U isto vrijeme ovaj napredak prate nova i sve teža pitanja i dileme. Sve radikalniji procesi koji idu prema genetičkoj transformaciji, reprogramiranju i stvaranju novog eugeničkog čovjeka davno su izišli iz biomedicinskih i biotehnoloških okvira i postali golemi izazov etici, bioetici, a napose filozofiji i antropologiji. U tom smislu razložno je postaviti tri pitanja: jesu li etika i bioetika odustale od bilo kakvog pokušaja utemeljenja objektivnih i univerzalnih načela? Je li uopće moguće u vrijeme etičkog pluralizma i relativizma govoriti o objektivnim i univerzalnim načelima? I na koncu: koja nam i kakva antropologija treba? Ovim izlaganjem pokušat ćemo dati odgovore na ova pitanja.

New Anthropological and Ethical Challenges of Scientific and Technological Civilization

Ever faster biotechnological and biomedical progress of the modern civilization that can be labelled as scientific and technological, opens up new ideas and possibilities that we could not have imagined until today. At the same time, this progress has been followed by some new and ever harder questions and dilemmas. Every time more radical processes that lead to genetic transformation, reprogramming and construction of a new eugenic human, have long time ago surpassed biomedical and biotechnological limits and represent a great challenge to ethics, bioethics and especially to philosophy and anthropology. Therefore, it comes only naturally to ask three questions: have ethics and bioethics given up on any intention of defining some objective and universal principles? Is it even possible in the times of ethical pluralism and relativity to discuss objective and universal principles? And finally: which and what kind of anthropology do we need? In this talk we will try to answer these questions.

JOSIP MUŽIĆ

*Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu /
Catholic Faculty of Theology, University of Split*

Uloga Harryja Haya u oblikovanju nove klasne borbe

U prvoj su polovini dvadesetog stoljeća američki homoseksualci raspršeni i van zakona jer je sodomija kazneno djelo. Postoje neki pokušaji organiziranja, ali ništa ozbiljno ne nastaje iz toga. Početkom pedesetih situacija se mijenja i ključnu je ulogu u tome odigrao Harry Hay koji koncipira homoseksualnu organizaciju 1948., potaknut Kinseyevom knjigom *Sexual Behavior in the Human Male*. Tada, naime, dolazi do sudbonosnog zaključka da su homoseksualci »klasa ljudi sa socijalnim i političkim dimenzijama kulturološke manjine«. Dvije godine Hay pokušava spoznaje provesti u djelo i ne nalazi ni jednog pristašu da bi onda, koncem 1950., u Los Angelesu došlo do osnutka prve organizacije s početnih pet članova. Na početku se nazivaju *Society of Fools (Društvo luda)*, no već 1951. preimenuju se u *Mattachine society*. Kako jača homoseksualni pokret, tako se i radikaliziraju njegovi zahtjevi. Hay se prvi angažirao u organiziranju homoseksualaca kao društvene manjine i u tome je, zahvaljujući uvelike svome komunističkom iskustvu, i uspio. Jednako, ako ne i važnije, jest i to da je udario temelje homoseksualnoj politici koja se pokazala kadrom pridobiti za sebe većinu. Rezultat toga jest da odavno predmet borbe, makar na Zapadu, nisu više prava homoseksualaca, nego promjena cjelokupne društvene paradigme.

Harry Hay's Role in Shaping New Class Struggle

During the first half of the 20th century, American homosexuals are dispersed and outlawed because sodomy is classified as a criminal act. There were some attempts at organization, but nothing serious came out of it. The situation changes in the early 1950s and a key role in that process was played by Harry Hay, who, in 1948, conceives a homosexual organization, inspired by Kinsey's book *Sexual Behavior in the Human Male*. At that time he arrives at the fateful conclusion that homosexuals are a "class of people with social and political dimensions of a cultural minority". He was trying to realize his insights for two years, but found no supporters, when in late 1950, the first organization was formed in Los Angeles, with 5 initial members. At the beginning they called themselves "Society of Fools", but already in 1951 they were renamed to "Mattachine society". As the homosexual movement gains power, its demands are being radicalized. Hay was the first to attempt to organize homosexuals as a social minority, and in large part thanks to his communist experience, he succeeded. Equally, if not even more important, is the fact that he built the foundations of a homosexual policy which showed itself capable in winning the majority. The end result is that for a long time now, at the center of the struggle (at least in the West) are not the rights of homosexuals, but change of the entire social paradigm.

DEMIAN PAPO

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku /
Faculty of Humanities and Social Sciences,
J. J. Strossmayer University of Osijek*

Etička obilježja članova zapovjednog lanca na brodovima u *De navigatione* Benedikta Kotruljevića

Kada su analizirali Kotruljevićev spis *De navigatione* (*O plovidbi*), napisan 1464. godine, dosadašnji istraživači hrvatske filozofske baštine najčešće su isticali da taj spis obiluje zapisima koji pripadaju filozofiji prirode. Pritom su najdetaljnije razmatrali poglavlja treće knjige pa je tako primjerice, Ivica Martinović 2000. godine naglasio da upravo njima započinje »blistava hrvatska dionica renesansne prirodne filozofije.«

No, Kotruljević je u *De navigatione* utkao i etička promišljanja. O tome svjedoči sadržaj druge knjige, dakle one koja je posvećena vrstama plovila i članovima njihove posade. Na to je 2009. i 2012. godine već upozorio talijanski kartograf Piero Falchetta, koji je izvijestio da je Kotruljević u poglavljima druge knjige priopćio stavove o fizičkim i moralnim (*fisiche e morali*) kakvoćama koje su članovima posade potrebne za uspješno izvršavanje dužnosti. Iz druge knjige spisa *De navigatione* doznajemo etička obilježja koja trebaju imati sljedeća četvorica članova zapovjednog lanca na brodovima: kapetan (zapovjednik broda), patron (brodovlasnik), komit (zapovjednik brodske posade) i naukjer (upravitelj broda te zapovjednik mornarā i veslačā).

Prema Kotruljevićevu mišljenju, kapetan ne smije biti lakom (*avaro*), nego umjeren (*temperato*) dok patron treba biti domišljat/lukav (*astuto*). Kao glavno etičko obilježje komita i naukjera Kotruljević je izdvojio razboritost (*prudencia*). Zbog isticanja navedenih obilježja može se zaključiti da je Kotruljević u *De navigatione*, kao i uostalom, u spisu o umijeću trgovanja (1458), iskazao privrženost Aristotelovu etičkom nauku.

Le caratteristiche etiche dei membri della catena di comando sui navigli in *De navigatione* di Benedetto Cotrugli

Quando si è fatta l'analisi dello scritto *De navigatione* di Benedetto Cotrugli scritto nel 1464, i ricercatori che finora hanno studiato l'eredità filosofica croata, hanno tante volte rilevato che questo scritto è pieno degli annotazioni che appartengono alla filosofia naturale. Con ciò loro hanno dettagliatamente considerato i capitoli del terzo libro, e così, per esempio, Ivica Martinović nel 2000 ha accentuato che precisamente con questo parte dello scritto comincia »lucente fase croata della filosofia naturale del Rinascimento.«

Ma, in suo *De navigatione* Cotrugli ha intrecciato anche le sue considerazioni etiche. Di ciò dimostra il contenuto del secondo libro, più precisamente quello che è dedicato alle modi dei navigli e membri del loro equipaggio. Nel 2009 e 2012 su questo ha già avvertito il cartografo italiano Piero Falchetta, quale ha riferito che nei capitoli del suo secondo libro Cotrugli ha esposto gli atteggiamenti delle qualità »fisiche e morali« necessari ai membri dell'equipaggio per esecuzione dei compiti con successo. Dal secondo libro del *De navigatione* sappiamo quale caratteristiche etiche devono avere i seguenti quattro membri della catena di comando sui navigli: il capitano (il comandante del naviglio), il padrone (l'armatore del naviglio), il comito (il comandante dell'equipaggio del naviglio) e il nocchiero (il governatore del naviglio e il comandante dei marinai e rematori).

Secondo Cotrugli, il capitano non deve essere avaro, ma temperato, mentre il padrone dovrebbe essere astuto. Come principale caratteristica etica del comito e nocchiero Cotrugli ha messo in rilievo la prudenza (*prudentia*). A causa di tutte le caratteristiche menzionate, si può concludere che Cotrugli in *De navigatione*, come anche in suo scritto dell'arte della mercatura (1458), ha espresso la sua devozione agli insegnamenti etici di Aristotele.

JEVGENIJ PAŠČENKO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb*

Geografski faktor i problem etnogeneze Hrvata

U referatu su izloženi neki aktualni problemi etnogeneze na suvremenom hrvatskom prostoru. Naglašena je uloga okoliša u migracijskim procesima. Povijesna geografija važan je izvor u rekonstruiranju etnogeneze. Reprezentativnost okoliša jedan je od značajnih faktora u etnogenetskim procesima. Mediteranski je pravac značajan u postupnom prožimanju genetske informacije.

Problems of Ethnogenesis on the Contemporary Croatian Territory

The paper presents some current problems of ethnogenesis on the contemporary Croatian territory. It emphasizes the role of the environment in the migration processes. Historical geography is an important source in reconstructing the ethnogenesis. The representativeness of the environment is one of significant factors in ethnogenetic processes. The Mediterranean route is important in the gradual permeation of genetic information.

VALENTINA PERIŠIĆ

Split

**Stavovi Nikole Vitova Gučetića o odgoju u
*Građanskim upozorenjima za upravljanje državama***

Da je dubrovački renesansni filozof Nikola Vitov Gučetić (1549.–1610.) nerijetko promišljao o temama koje pripadaju području filozofije odgoja, svjedoče i *Avertimenti civili per lo governo delli stati (Građanska upozorenja za upravljanje državama)*. Objavljeni su 1591. godine, zajedno s najvažnijim Gučetićevim djelom *Dello stato delle Repubbliche (O ustroju država)* i sa spisom *Apologia dell'honor civile (Obrana građanske časti)*.

Gučetićeva *Građanska upozorenja* sadrže sveukupno 222 upozorenja ili, još bolje, savjeta. Desetak njih tematiziraju odgoj, koji je Gučetić razumijevao kao preduvjet za ostvarenje sretne, pravedne i uspješne države. Pritom se oslanjao i na stavove iz Aristotelovih djela, posebice iz *Politike*. Primjerice, nakon što je priopćio da je za sreću države od velike važnosti odgoj žena i djece, zaključio je da je dobrom ustroju države od nužne koristi da žene i djeca budu dobro odgojeni pa dodao da to »kaže Filozof« (*dice il Filosofo*). U jednom od savjeta očitovao se i o posljedicama koje će za državu imati snishodljiv odnos građana prema bezočnoj i oholjoj djeci onih koji vladaju: »bojim se da takva država neizbježno srlja u propast.«

Nikola Vitov Gučetić's Attitudes Towards Education in the *Civil Warnings for State Governance*

That the Dubrovnik Renaissance philosopher Nikola Vitov Gučetić (1549–1610) often thought of topics belonging to philosophy of education is evidenced by the *Avertimenti civili per lo governo delli stati* (*Civil Warnings for State Governance*). They were published in 1591, along with Gučetić's most important work *Dello stato delle Repubbliche* (*On the Structure of States*) and with the writings *Apologia dell'honor civile* (*Apology of Civil Honor*).

Gučetić's *Civil Warnings* contain a total of 222 warnings or, even better, admonishments. About ten of them deal with education, which Gučetić understood as a precondition for the realization of a flourishing, just and successful state. In so doing he relied on the statements from Aristotle's works as well, especially from *Politics*. For example, after he declared that education of women and children is of great importance for the felicity of the state, he concluded that good education of women and children is of necessary benefit for the right structure of the state, and added "says the Philosopher" (*dice il Filosofo*). In one of the admonishments, he pleaded on the consequences for the state caused by the condescending relationship between citizens and shameless and proud children of those who govern: "I am afraid that that kind of a state inevitably rushes to extermination."

LUKA PERUŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb*

Čude li se još Mediteranci?

Čuđenje je s filozofima drevne Helade mišljeno kroz izvorni poriv za istinom kao nepatvoren poticaj na filozofiranje. Talu se pripisuje sklonost čuđenju kakvo se u Platonovim i Aristotelovim spisima opisuje stanjem »zbunjenosti«, »ošamućenosti«, »zdvojnosti« kojom osoba osvještava zatvorenost svoga znanja i granice svoga mišljenja te se na taj način od vlastitih kočnica oslobađa za prodiranje do biti stvari. U svojoj težnji razotkriva smisao oplemenjivanja duha. Takav se pristup razvijao u vrijeme boljitka, piše se. No bilo je to i doba ratovanja. Samo u 4. st. pr. n. e. vodilo se na području polisa najmanje deset značajnih ratova. Stoga, možda su struje kulturne destrukcije u suvremenim mediteranskim zemljama nastavak općih uzoraka društvenih agonija kakve ideološki establišment uzgaja kao naravni princip stvari. O tome će svakako biti riječi. No prije svega će biti riječi o tome je li se emancipatorsko čuđenje zatrlo i postoje li već unutar institucionalizirane filozofije blažnjači koji opustošeni humus čovjeka ravnaju do neprepoznatljivosti.

Do Mediterranean People Still Wonder?

With the philosophers of ancient Hellas, *wondering* was understood through the original drive for truth as a sincere encouragement to philosophize. Thales was attributed with the tendency to wonder. It was described in Plato's and Aristotle's writings as "confusion", "perplexity", "puzzlement" through which person becomes aware of the closeness of her knowledge and the limits of her thought. It is through this awareness that we release ourselves from the bounds to reach into the matter of things, and thus by doing so we discover the meaning of nurturing the soul. This approach was developed at the time of prosperity, as the writings claim. Yet it was the time of waging wars. In 4th century BCE alone, people waged at least ten major wars in the territory of Hellas. Thus, perhaps the culturally destructive forces operating in contemporary Mediterranean countries are the continuation of the universal patterns of social agonies nurtured by ideological establishment as the natural principle of things. This will be certainly discussed, yet before anything, I will discuss the question about whether the emancipatory wondering was obliterated and whether there are already within institutionalized philosophy lathes which flatten out deserted human soil beyond recognition.

ZRINKA PODHRAŠKI ČIZMEK

Zagreb

***Translatio* Svete kuće Majke Božje: od Izraela, preko Hrvatske do Loreta**

Translatio Svete nazaretske kuće, o kojoj je prvi je pisao 1470. Pietro di Giorgio Tolomei, *Il Teramano* iznimna je i karakteristična mediteranska priča.

Po njoj su kuću prenijeli anđeli prvo u riječki *castrum [...] in partibus Slavonie* a zatim u Italiju u okolicu Recanatija, današnji Loreto. O toj već uvriježenoj tradiciji piše i Johann Gaspar Goethe, koji se 1740. na svom proputovanju kroz Italiju zaustavio u Loretu te kaže kako je Sveta kuća »bila transportirana na Trsat u Istri, od tamo preko Jadrana, 145 milja, u Loreto«. Već 1520. imamo i hrvatski prijevod talijanske inačice te priče s naslovom *Izgovorenie od carkve od Svete Marie de Lorite*.

Iz tih nekoliko povijesnih crtica vidljivo je koliko je od samoga srednjega vijeka te kroz modernu hrvatska kultura duboko uronjena ne samo zemljopisno, nego, dapače, vjerski i filozofski u europsku i, dakako, mediteransku uljudbu.

Ovim se radom želi mapiranjem tijeka same priče i, dakako, njezinim kasnijim razvitkom u talijanskim i europskim koordinatama upozoriti na fundamentalne mediteranske izvore kršćanstva, kulta Majke Božje i *devotio moderna* u Hrvata.

The Translation of the Holy House of Virgin Mary from Israel, through Croatia to Loreto

The Translation of The Holy Nazareth House of which it had been written for the first time in 1470 by Pietro di Giorgio Tolomei, *Il Teramano* is a peculiar and characteristic Mediterranean story.

According to the story The House was brought by the angels first in Rijeka “*castrum [...] in partibus Slavonie*” and then to Italy to the countryside of Recanati (the today Loreto). Goethe Johann Gaspar wrote about this already settled tradition in 1740 on his way through Italy and stopover in Loreto: The Holy House “was transported to Trsat in Istria, and from there across the Adriatic Sea, 145 miles, to Loreto”. Since 1520 there is a Croatian translation of the Italian version of this story with the title *Izgovorenje od carkve od Svete Marie de Lorite*.

From these few historical notes, it's evident that from the early Medieval and through the Modern period, Croatian culture is deeply immersed not only geographically but also religiously and philosophically in the European and the Mediterranean civilization.

In this paper, through mapping the flow of the story and naturally its subsequent development in the Italian and European coordinates I will point to fundamental Mediterranean origins of Christianity, the cult of the Mother of God and *Devotio Moderna* in Croatia.

HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku /
Faculty of Humanities and Social Sciences,
J. J. Strossmayer University of Osijek*

Zastupljenost matematičke logike u spisu *Samouka.* *Pokus pèrvi* Vatroslava Bertića

Vatroslav (Ignatius) Bertić bio je matematičar i logičar porijeklom iz Hrvatskog zagorja: rođen je 1818. godine u Orehovici, naselju u današnjoj općini Bedekovčina, a umro je 1901. godine u Humu, naselju pored grada Zaboka. Potkraj 1846. napisao je, a tijekom 1847. godine objavio spis *Samouka. Pokus pèrvi*, koji je, kako 1977. godine tvrdi Žarko Dadić, »prva matematička knjiga na hrvatskom jeziku nakon hrvatskoga narodnog preporoda«.

U spisu *Samouka. Pokus pèrvi* Bertić je izložio brojna promišljanja o pojmu, istini, svojstvu (*vlastitosti*), tautologiji (*očevidnoj istini*), jednakosti (*svejednosti*) i skupovima (*množinama*). Pojmove i brojeve pritom je zapisao simbolima (*znakovima*) dok je stvari istovjetnih svojstava objedinio u skupove (*množine*), pri čemu je na simbole i skupove primijenio algebarsku operaciju množenja.

Na oblikovanje Bertićeve misli nedvojbeno su utjecala djela filozofa Gottfrieda Wilhelma Leibniza (1646.–1716.) i matematičara te astronoma Josepha Johanna von Littrowa (1781.–1840.). Naime, Bertić se, kao i Leibniz, koristio simbolima te je, kao i von Littrow, koristio algebarske operacije. Premda nije, poput matematičara i logičara Georgea Boolea (1815.–1864.), uspostavio sustav matematičke logike i premda nije, poput matematičara i jezikoslovca Hermanna Günthera Grassmana (1809.–1877.), razradio odnose između simbolā i algebarskih operacija, Bertić je u *Samouki. Pokusu pèrvom* ipak iznio promišljanja iz kojih proizlazi da se u tom spisu nalaze i, kako izvještava Dadić, »neki elementi matematičke logike«.

Presence of Mathematical Logic in Vatroslav Bertić's Writings *First Attempt of the Self-educated Person* (*Samouka. Pokus pèrvi*)

Vatroslav (Ignatius) Bertić was a mathematician and logician from Hrvatsko Zagorje: he was born in 1818 in Orehovica, a settlement in the present-day municipality of Bedekovčina, and he died in 1901 in Hum, a settlement near the city of Zabok. By the end of 1846 he had written and during 1847 had published his writings *First Attempt of the Self-educated Person* (*Samouka. Pokus pèrvi*) which is, as Žarko Dadić claims in 1977, “the first mathematical book in Croatian after the Croatian National Revival”.

In his writings *First Attempt of the Self-educated Person* Bertić exposed numerous considerations on concept, truth, quality (*propriety*), tautology (*self-evident truth*), equivalence (*equalness*) and sets (*pluralities*). In so doing, he wrote down concepts and numbers by using symbols (*signs*), while he united concepts of identical qualities in sets (*pluralities*), whereat he applied the algebraic operation of multiplication on symbols and sets.

Works of both the philosopher Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716) and of the mathematician and astronomer Joseph Johann von Littrow (1781–1840) undoubtedly affected the formation of Bertić's thought. Namely, Bertić, as well as Leibniz, used symbols, and he, as well as Littrow, applied algebraic operations. Although he did not, as the mathematician and logician George Boole (1815–1864) did, establish the system of mathematical logic, and although he did not, as the mathematician and linguist Hermann Günther Grassmann (1809–1877) did, elaborate upon relations between symbols and algebraic operations, Bertić, however, did express his considerations which may lead to the conclusion that the *First Attempt of the Self-educated Person* contains, as Dadić reports, “some elements of mathematical logic”.

VLADIMIR RISMONDO

*Odjel za kulturologiju, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku /
Department of Cultural Studies, J. J. Strossmayer University of Osijek*

Od Hegela prema antičkom žanru »gnoma« – Dijalektika u Sofoklovoj tragediji *Kralj Edip*

Stvarajući *Fenomenologiju duha*, Hegel je strukturu antičke drame podveo pod vlastiti sustav dijalektičkog kretanja. Točnije rečeno, govoreći o dramskim likovima, filozof ističe »negativnu moć likova koji nastupaju« te tako tragičnu situaciju stavlja između teze i sinteze; tragični lik jest onaj koji – ponovo Hegelovim riječima – ne raspoznaje sam sebe te zbog toga propada. Ipak, budući je tragična dimenzija lika u osnovi proizašla iz njegove vezanosti za supstancijalnu suštinu, vlastitom se propašću konačno vraća svojem počelu činom sinteze. Hegel na ovaj način daje antičkoj tragediji univerzalnu vrijednost te je strukturira unutar vlastitog estetičkog sistema kao ekspresiju objektiviteta koji sebe sagledava kroz individualnu formu. Poveznice su antičke drame s identitetom istodobne skulpture unutar Hegelovog sistema jasne.

Izlaganje se temelji na opisanom Hegelovom tumačenju antičke tragedije, a koje je – čak i ako hotimice zaboravimo utjecaj antike na srednjovjekovnu i renesansnu kulturnu baštinu – doprinijelo da mediteransko umjetničko nasljeđe na teorijskoj razini postane integralnim dijelom svjetske filozofijske baštine. Ipak, iste postavke u nastavku izlaganja kontekstualiziraju se kroz radove Olge Mihajlovne Frejdenberg, koja s pozicije grčkog jezika stavlja antičku tragediju u dijalektički kontekst odnosa »slike« i »pojma«; »slika« leži u ritualnim temeljima drame te opstaje u formi hora, a »pojam« se pojavljuje kroz individualizaciju dramskih likova. Dijalektika se ovdje ne pojavljuje samo kroz antitetički odnos »pojma« prema »slici«, već i u samoj formi drame, odnosno kroz sukob dramskih likova koji se razrješuje etičkom sintezom. Izlaganje se nastavlja pozivanjem na dijalektičku prirodu preddramskog antičkog žanra »gnoma«, a završava analizom dijalektičkih elemenata u Sofoklovoj drami *Kralj Edip*.

From Hegel to the Ancient Genre of “gnome” – Dialectical Method in Sophocle’s Tragedy *Oedipus Rex*

Writing the *Phenomenology of Mind*, Hegel discussed the structure of ancient drama in context of his own dialectical system. More specifically, referring to the dramatic figures, philosopher underlines “negative power of the *dramatic personae*”, placing the tragic situation between the thesis and synthesis; *dramatic persona* is the one that – again Hegel’s own words – doesn’t recognize himself/herself, and, therefore, fails. However, since the tragic dimension of the character is basically derived from its attachment to the substantial essence, the very process of collapsing returns dramatic persona to his/her essence through the act of synthesis. This way – by structuring Greek tragedy within his own aesthetic system – Hegel predicates the universal dialectical values of ancient drama, defining it as an expression of objectivity viewed through the individual form. Linking the above mentioned characteristics of ancient drama with the identity of simultaneously generated Greek sculpture within the Hegelian system is quite obvious.

The paper is based on Hegel’s interpretation of ancient tragedy, which, through dialectical method, contextualise (even if we deliberately diminish the influence of antiquity to the medieval and Renaissance cultural heritage) Mediterranean artistic achievements as integral part of the world’s philosophical heritage. However, the same settings can be observed through the works of Olga Mihajlovna Frejdenberg, who, from the viewpoint of Greek language, places ancient tragedy in dialectical context of relations between “image” and “concept”; “image” in this case represents ritual foundations of drama (which survives in the form of a choir), while the “concept” appears through later individualization of dramatic characters. Dialectics doesn’t occur only through antithetical relationship between “concept” and “image”, but also in the very form of drama, as the conflict of dramatic characters which is resolved through ethical synthesis. The paper continues by referencing to the dialectic nature of the predramatic genre called “gnome”, and concludes with an analysis of dialectical elements in the drama of Greek playwright Sophocles, *Oedipus the King*.

SLOBODAN STAMATOVIĆ

Split

Pojam helenizma i povijest antičke filozofije

Kada je riječ o antičkoj filozofiji, povjesničari se slabo slažu oko toga kada završava helenističko razdoblje filozofije. Stoga je i njihov periodizacijski okvir antičke filozofije često bitno drugačiji, a kako su te razlike bitne i kad odlučuju koga će uvrstiti među srednjovjekovne filozofe, to se onda odražava i na opću sliku srednjovjekovne filozofije. Razlozi su tome brojni, no smatramo da je glavni razlog u samim nejasnoćama oko pojma helenizma. U izlaganju ćemo ukazati na te nejasnoće te ih pokušati otkloniti kako bismo otvorili mogućnost za jedan utemeljeniji pristup određivanju periodizacijskih okvira antičke filozofije.

The Concept of Hellenism and History of Ancient Philosophy

When dealing with ancient philosophy the historians are in great disagreement concerning the question of the end of the Hellenistic period of philosophy. Consequently, their overall picture of ancient philosophy is often quite different, and as these differences are also important in deciding who will be classified as medieval philosopher, it is also reflected in the overall picture of medieval philosophy. The reasons for it are numerous, but we believe that the main reason lies in the lack of clarity about the very concept of Hellenism. Our presentation will point out this confusion and try to remove it in order to open the possibility for a better grounded approach to the periodization problem of ancient philosophy.

TRAJCE STOJANOV

Univerzitet »Goce Delčev« Štip / Goce Delčev University of Štip

Aristotelov »katicizam« i Platonovo »pravoslavlje« – zapadni racionalizam i istočni misticizam kao ontološke diferencijacije europske kulture

U ovome ćemo izlaganju pokušati objasniti kako religijska vjerovanja utječu na kulturu, preciznije rečeno, kako je zapadno i istočno kršćanstvo odredilo ontološke temelje europske kulture. Kako bismo uočili ove tendencije, moramo početi od vremena kada je Crkva bila jedna. To će otkriti dvojno stanje same naravi kršćanstva. U stvari, u samim počecima kršćanstva ukorijenjene su dvije proturječne tendencije: racionalizam i misticizam.

No ovo će rano kršćanstvo među ostalim izgraditi svoju fizionomiju na temeljima antičkoga, grčkog nasljeđa. Zato ćemo započeti svoje istraživanje od dviju najistaknutijih figura antike: Platona i Aristotela. Razumljivo, kršćanstvo je preuzelo iz antike i druga učenja i ideje, stoicizam na primjer.

Platon je podijelio svijet na idealni i materijalni, smještajući bitak izvan materije. Proglasio je izravni, mistički uvid, kontemplaciju ideja, višom od racionalnoga znanja. Takvi stavovi dostižu svoj vrhunac u neoplatonizmu: neoplatonisti dovode ovu ideju do krajnjih religijskih posljedica. Ovim je mistički (iracionalni) aspekt utemeljen u kršćanstvu.

Utemeljitelj logike Aristotel bio je empirist, istraživač, a ne tvorac mitova i ljubitelj teologije poput Platona. Njegov racionalni istraživački duh također će biti trajno usvojen u kršćanstvu.

Tako će racionalizam i misticizam započeti svoju bitku u samim počecima europske povijesti i ta će bitka bitno odrediti duh zapadne (katoличke) i istočne (pravoslavne) kulture.

Aristotle’s “Catholicism” and Plato’s “Orthodoxy” – Western Rationalism and Eastern Mysticism as Ontological Differentiation of European Culture

In this paper we will try to explain how religious beliefs affect culture, precisely how Western and Eastern Christianity determined ontological foundation of European culture; To track this tendencies, we need to start from the period when the Church was one. This will reveal the dual state of the very nature of Christianity. In fact, back in the early days of Christianity two contradictory tendencies rooted – *rationalism* and *mysticism*.

But this Early Christianity will, among other things, build its physiognomy on the foundations of the ancient, Greek heritage. That’s why, we will start our research from the two most prominent figures of antiquity: Plato and Aristotle (it being understood that Christianity incorporated other learning and ideas as well – stoicism, for example).

Plato divided the world into the ideal and the material, locating the being out of matter. He declared direct, mystical insight, contemplation of ideas, to be higher than rational knowledge. These attitudes culminate in Neo-Platonism; Neo-Platonists bring this idea to extreme religious consequences. Hereby mystical (irrational) aspect was established in Christianity.

The founder of logic, Aristotle, is an empiricist, researcher, not a creator of myths and theology lover as Plato. His rational spirit of research will also be permanently incorporated into Christianity.

That’s how rationalism and mysticism will start their battle at the very beginning of European history. And this battle will essentially determine the spirit of the Western (Catholic) culture and Eastern (Orthodox) culture.

ANDREJ ŠIMIĆ

Zadar

Utopija – jedan pogled

Kolokvijalna percepcija utopijskog fenomena pretpostavlja sliku idealnog društva koje je poput nepomirljive dihotomije suprotstavljeno zbilji. Ozbiljenje utopijskog prema nacrtima idealnog više ukazuje na bijeg od stvarnosti negoli na intervenciju u stvarnost. U svom iščekivanju ostvarenja savršenog mjesta, utopizam je sklon fiksnoj, statičnoj, pasivnoj interpretaciji utopijskog djelovanja, koje kao takvo predstavlja aktualizaciju suprotnu izvornoj namjeri utopije – distopiju. Utopizam je inaugurirao apstraktne ciljeve kao praktično, apsolutno ostvarive, što a priori determinira ono što utopijska mogućnost uopće ne obećava da će ostvariti; naime, idealnu, savršenu zajednicu izgrađenu na zemlji. Suprotno takvom poimanju, utopija nada je okvir i smjer djelovanja koji se oslanja na »još-ne-aktualiziranu mogućnost«, kroz sadržaj koji je već ozbiljen u vremenitom bitku.

Utopia – a View

Colloquial perception of utopian phenomenon presumes a picture of an ideal society which as an irreconcilable dichotomy opposes the realm. Realization of utopia from the *blueprints of ideal*, points more toward an escape from reality than of an intervention in one. In its expectancy of an achievable, perfect place, utopianism is prone toward fixed, static, passive interpretation, which as such represents an actualization contrary to the original intention of utopia, dystopia. Utopianism has inaugurated abstract causes as practical, absolutely achievable, which *a priori* determine, that, which utopian possibility does not promise to realize, an ideal, perfect society built on Earth. Contrary to such understandings, utopia offers a frame and direction of an activity that leans on the *not-yet-actualized* possibility through content already realized in temporal being.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

*Fakultet organizacije i informatike Varaždin, Sveučilište u Zagrebu /
Faculty of Organization and Informatics Varaždin, University of Zagreb*

Filozofija sporta – antički mediteranski korijeni jedne discipline

Iako o filozofiji sporta kao takvoj i pod takvim imenom govorimo od 1970-ih naovamo, prvotno u anglosaksonskom prostoru, a potom europskom, azijskom i šire, autor nastoji pokazati kako njezini korijeni sežu u antički helenski mediteranski prostor. Stoga autor ponajprije razmatra Homerove epove, u kojima se barem tri puta opisuju sportski događaji – u *Ilijadi* (glava 23) i *Odiseji* (glave 8 i 21 – 22) – koji imaju jasne filozofskosportske implikacije. S druge strane, autor razmatra ulogu sporta u Platonovim djelima *Država* i *Zakoni*, posebice se osvrćući na pojam *kalokaghatia*. Platon, osim što njegovo ime dolazi iz sportskog miljea, prvi je u punom smislu istovremeno i filozof i sportaš (s nastupom na Ihtijskim igrama), no ipak ne i *filozof sporta* u današnjem smislu riječi. Naposljetku, autor sagledava Aristotelovu VIII. knjigu *Politike* te dijelove *Nikomahove etike* koji sadrže govor o sportu.

Philosophy of Sport – Ancient Mediterranean Roots of a Discipline

Despite the fact that philosophy of sport as a discipline is established in the USA in the late 1960's, and then spread firstly in the Europe and Asia and then throughout the globe, author is trying to show that the philosophy of sport has its roots in the ancient hellenistic Mediterranean area. Thus, author is considering Homer's *Iliad* (book 23) and *Odyssey* (books 8, 21–22) where at least 3 descriptions of sports events with clear sport-philosophical implications can be found. Furthermore, author is considering the role of the sports in Plato's *Politeia* and *Laws*, with special regard to notion of the *kalokaghatia*. Moreover, Plato's name comes from the sport practice *millè*, hence he is the very first sportsman (professional wrestler in the Ichtian Games) and philosopher at the same time – but not a sport-philosopher in the contemporary sense. Finally, author is examining Aristotle's *Politics* as well as the parts of the *Nichomahean Ethics* which comprise thoughts on sports.

BERNARD ŠPOLJARIĆ

Zagreb

Filozofski korijeni satire

Ovo istraživanje ispituje položaj satire u filozofskoj tradiciji antičke Grčke i Rima, kapacitet »literarnog« žanra satire i stupanj adekvatnosti takve kritičke forme ekspresije pri razabiranju i prenošenju bitnog sadržaja. Analiza poveznice satire i filozofije ima za svrhu utvrditi upućuje li sadržaj satire na njen bitan položaj u povijesti filozofije i je li forma satire prikladna ispunjenju zadaće praktičke filozofije. Sa sadržajne strane ispituje se sposobnost satire za preciznije razumijevanje biti stvari, s obzirom na njenu intenciju da ogoljuje svoj predmet u svrhu pružanja uvida u »realno stanje« stvari, bez hermeneutičkih filtera, dok humorističnu narav drži u službi prikrivanja onog bitnog. Konačno, veza satire i praktičke filozofije razmatra se u vidu poticaja na čin i aktualnost života nasuprot pukom umirivanju duha pošalicom.

Philosophical Origins of Satire

This research examines the position of satire in the philosophical tradition of ancient Greece and Rome, the capacity of the “literary” genre of satire, and the degree of adequacy of such form of critical expression for the discernment and transmission of relevant content. The analysis of connection between satire and philosophy has a purpose in establishing the essential position of satire within the history of philosophy regarding the contents of satire, and the form of satire as convenient in the fulfillment of the tasks of practical philosophy. Given the content aspect, the ability of satire is being examined regarding the more precise understanding of the essential matter considering its intention to denude its subject in order to provide insight into the “realistic state” of matter, without the use of hermeneutic filters, while it keeps the humorous nature in service of concealment of the essential. Ultimately, the connection of satire and practical philosophy is being considered as a stimulus to act, as opposed to mere steadying of spirit by means of joking.

UGO VLAISAVLJEVIĆ

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu /
Faculty of Philosophy, University of Sarajevo*

***Mare nostrum* i transcendentarno europsko kopno**

U čuvenom Bečkom predavanju iz 1935. godine, na mjestu uvođenja važne distinkcije između mnoštva nacionalnih kultura i jedne jedine, ali sveobuhvatne europske kulture Husserl uvodi alegoriju mora. Promatra li se razvitak ukupne povijesti čovječanstva, pojedine se nacionalne kulture ne pokazuju samo u raznovrsnosti svojih »kulturnih i ljudskih oblika«, nego i u svojim »međusobnim tekućim povezanostima i postupnim pretapanjima«, kao da je riječ o valovima beskrajnog mora. Postojanost i jednost mora kao figure beskonačnog horizonta za svaki mogući pojedinačni oblik u različitim svojim radovima Husserl koristi kao putokaz za ejdetsku rekonstrukciju opće povijesti nadilaženja mitskog mišljenja (uz More tu su također Zemlja, Nebo i Zrak), a u Bečkom predavanju ta mu figura služi za prikaz grčkog prautemeljenja filozofije kao gubljenja »prirodnog tla«. Europa, tvrdi Husserl, »nije ništa geografsko«: ona je s onu stranu svakog upisivanja u zemaljsku površinu. Međutim, ovaj »prodor« (*Durchbruch*) grčke kulture kao »univerzalne kulture čovječanstva« Husserl ne shvaća samo kao »izljev«, kao konačno pucanje ili popuštanje kopna ili čvrstog oslonca, nego i kao odvažno uspinjanje grčkih filozofa, a to će reći »prvih istinskih Europljana«, na jedino uistinu pouzdano tlo kojem će tek fenomenologija kao svojevrsna »transcendentalna geologija« otkriti pravu prirodu. Za razliku od Deleuzeovog i Guattarijevog tumačenja početaka filozofije u Grka na niti vodilji deteritorijalizacije okrenute moru, Husserlovo se stajalište pokazuje kao pokušaj re-teritorijalizacije Europljana na »transcendentnom tlu«, na koje je prvi kročio Descartes.

***Mare Nostrum* and the Transcendental European Mainland**

In his famous Vienna Lecture from 1935, at the moment of drawing the important distinction between multiple national cultures and one single, universal European culture, Husserl introduces an allegory of sea. Retrospectively tracing the whole history of mankind back even to prehistoric time, Husserl points out that in spite of an impressive “plenitude of human and cultural types” that comes into our sight, there appears a unity of man’s spiritual life, as these particular spiritual types “nevertheless flowingly interpenetrate one another”, like waves of an endless sea. In a number of Husserl’s writings, not only Sea, but also Earth, Sky and Air, due to their shared characteristics of permanence and invariance, which makes them represent the endless horizon encompassing each and every particular type, serve as guiding models for an eidetic reconstruction of the historical overcoming of mythical thinking. In the Vienna Lecture, where the birth of philosophy in Greece is depicted as the emergence of a community uprooted from the natural soil, the figure of wavy sea is not merely a rhetorical device. A culture is born that will stay beyond any inscription of its “spiritual shape” into the earthly surface, expanding from a “vocational community of philosophers” to the whole mankind. Europa, Husserl claims, is not to be understood geographically. Husserl describes the primal event of grounding the culture of Europe using the terms “breakthrough” (*Durchbruch*), outbreak (*Aufbruch*), and irruption (*Einbruch*). Thus one reads: “the breakthrough of philosophy”, “the breakthrough of a new human epoch”, “the outbreak or irruption of philosophy and its branches, the sciences, in the ancient Greek spirit” etc. Suggested through these terms and the related imagery, the fabulous picture of the eruptive grounding of philosophy, may give us an eye into a web of geological and maritime metaphors that appeared to backup Husserl’s discourse. The transcendental phenomenology will be then seen as a “transcendental geology” (Merleau-Ponty) or “an ultimate and final re-territorialization.” If we stick to the metaphoricity of Husserl’s lecture, then his interpretation of the “Greek miracle” can be re-read through the lens of the conceptual couple territorialization-reterritorialization introduced by Deleuze and Guattari.

ENIS ZEBIĆ

Zagreb

**Liberal u neliberalnom svijetu:
slučaj Zlatka Gašparovića**

Zlatko Gašparović (1913.–1995.) bio je autor liberalne vokacije. Od 1936. godine objavljuje prikaze domaćih i prevedenih djela, kao i vlastita djela na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku iz sociologije, filozofije, političkih znanosti, međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa. Odabirom naslova i pristupom iskazao se kao protivnik nacionalističkih diktatura i zagovornik liberalne parlamentarne demokracije engleskog tipa, s prepoznatljivim simpatijama za britansku vanjsku politiku, pri čemu je simpatizirao s onima koji su joj zamjerali nedovoljno oštar odnos prema nacizmu i fašizmu. Od 1938. do 1945. godine uređivao je nekoliko biblioteka i u hrvatsku kulturu uveo Joséa Ortegu y Gassetta i Carla Schmitta. Nakon 1945. godine nije više pisao o tim temama.

**Liberal in Unliberal World:
the Case of Zlatko Gašparović**

Liberal author Zlatko Gašparović (1913–1995) since 1936 wrote on books on sociology, philosophy, political sciences and international political and economical relations by local, English, American, German and French authors. His choice of topics and his attitude shows his sympathy for British-type liberal parliamentary democracy and British foreign policy, and his animosity towards totalitarian nationalistic dictatorships. As an editor in various publishing houses 1938 – 1945 he introduced to Croatian culture authors as Jose Ortega y Gasset and Carl Schmitt. After 1945 he did not write on that topics any more.

ADRESAR SUDIONIKA /
ADDRESSES OF THE PARTICIPANTS

Nikša Babić

Kijevska 50
21000 Split
Hrvatska
e-mail: niksababicc@gmail.com

Davor Balić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: davor.balic@kc.t-com.hr

Inoslav Bešker

via Sarnano 36
00156 Rim
Italija
e-mail: inoslav@gmail.com

Bojan Blagojević

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Ćirila i Metodija 2
18000 Niš
Srbija
e-mail: bojan.blagojevic@filfak.ni.ac.rs

Joško Božanić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: jbozanic@ffst.hr

Naida-Mihal Brandl

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mbrandl@ffzg.hr

Marita Brčić Kuljiš

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: mbrbic@ffst.hr

Krešimir Čvrljak

Aleja Blaža Jurišića 69
10040 Zagreb
Hrvatska
e-mail: cvrljakk@hazu.hr

Bruno Ćurko

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: mala.filozofija@gmail.com

Dino Dabro

Kocunarski prilaz III/2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: dino.dabro@gmail.com

Zoran Dimić

Partizanska 13/2
17501 Vranje
Srbija
e-mail: zoran.dimic@filfak.ni.ac.rs

Renata Džaja

Braće Radića 59
31410 Strizivojna
Hrvatska
e-mail: renata1.dzaja@gmail.com

Ivo Džinić

J. J. Strossmayera 322d
31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: dzinicivo@gmail.com

Josip Guć

Gospe u Siti 95
21312 Podstrana
Hrvatska
e-mail: jos.guc@gmail.com

Luka Janeš

Božidara Magovca 111
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: lukajjan@gmail.com

Ljudevit Fran Ježić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ljfjezic@gmail.com

Denis Karanušić

Miroslava Krleže 20
21000 Split
Hrvatska
e-mail: denis.karanusic@st.t-com.hr

Tonći Kokić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: tkokic@ffst.hr

Mislav Kukoč

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Anita Lunić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: alunic@ffst.hr

Vesna Maričić

Džona Kenedija 30
11000 Beograd
Srbija
e-mail: vvesnamari@yahoo.com

Saša Marinović

Marinović brdo 31, Londžica
31500 Našice
Hrvatska
e-mail: sasa.marinovic@gmail.com

Josip Markotić

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: josip.markotic@unicath.hr

Josip Mužić

Čiovska 2
21000 Split
Hrvatska
e-mail: josip.muzic@kbf-st.hr

Demian Papo

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: dpapo@ffos.hr

Jevgenij Paščenko

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: yevgpan9@gmail.com

Valentina Perišić

Nazorov prilaz 5c
21000 Split
Hrvatska
e-mail: perisicvalentina91@gmail.com

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
Hrvatska
E-mail: lperusic@gmail.com

Zrinka Podhraški Čizmek

Livadićeva 26
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zri.pod1@gmail.com

Hrvoje Potlimbrzović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: hpotlimbrzovic@ffos.hr

Vladimir Rismondo

Trg senjskih uskoka 3
10020 Zagreb
Hrvatska
e-mail: vrismond@gmail.com

Slobodan Stamatović

Put sv. Mande 8
21000 Split
Hrvatska
e-mail: sstamat@net.hr

Trajce Stojanov

Karl Marks br. 40
2000 Štip
Makedonija
e-mail: trajce.stojanov@ugd.edu.mk

Andrej Šimić

Matijaševa 21
22300 Knin
Hrvatska
e-mail: andrej.simic@yandex.com

Matija Mato Škerbić

Hrvatskih branitelja 5
42000 Varaždin
Hrvatska
e-mail: matijaskerbic@gmail.com

Bernard Špoljarić

Naselak 17

10000 Zagreb

Hrvatska

e-mai: bernard.spoljar@gmail.com

Nikola Tadić

Zibelska 15

44000 Sisak

Hrvatska

e-mail: blazenkabt@gmail.com

Ugo Vlasisavljević

Franje Račkog 1

71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

e-mail: ugo.vlasisavljevic@ff.unsa.ba

Enis Zebić

Kralja Zvonimira 119

10000 Zagreb

Hrvatska

e-mail: enis.zebic@gmail.com

IZDAVAČI

Hrvatsko filozofsko društvo
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb

i

Odsjek za filozofiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Sinjska 2
21000 Split

ZA IZDAVAČE

Zdravko Radman
Aleksandar Jakir

UREDNICI

Anita Lunić
Mira Matijević

KOREKTURA

Gabriela Bašić
Josip Guć
Ljudevit Hanžek
Antonio Kovačević

DIZAJN KORICA

Luka Gusić

PRIJELOM TEKSTA

Stjepan Ocvirk

TISAK

Redak d.o.o., Split

NAKLADA

200